

TOVERBERG

42

JAARGANG 11 / 3 HERFST 2016

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING

"Ieder mens die genoeg scheidt in het voltooien van zijn taak is een kunstenaar; welke ook die taak is en hoe nederig ze ook is, hij brengt een kunstwerk tot stand. De toetssteen is het beleefde genot, het plezier, de perfectie: het overtuigend resultaat!"

Henry Van de Velde

Doornlaan 8, 8210 Zedelgem

0498/73.58.73

hetbeleefdegenot@scarlet.be

BTW BE 0893.747.805

Rek. BE71 0014 8517 3969

www.hetbeleefdegenot.be

Colofon

Redactie: Roland Ranson, Bart Madou

Werkten ook mee: Staf de Wilde, Els Vermeir, Hans Vanhulle, Johan Debruyne, Marie-Claire Devos, Marie-Rose D'Haese, Carine Vankeirsbilck

Kaft: Rika Van Dycke

Vormgeving: Bart Madou

Foto's: Johan Dubois, Bart Madou

Toverberg verschijnt 4x per jaar, bij het begin van elk jaargetijde. Een abonnement nemen kan door lid te worden van Het Beleefde Genot v.z.w.

Afzonderlijke nummers: 5 €

De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen.

Kopiëren of citeren is toegelaten, mits bronvermelding.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Interview Johan Dubois	5
10 jaar Het Beleefde Genot, 3	20
Aangestreept	22
Book on the hill	23
Elsenspinski	28
Verwilderd	30
De verjaardag	31
Beleefd	32
Te beleven	34
Waarheid & herinnering	36
Gedicht	40
Chapeau!	41
Selectieve zelfbiografie	58
Favoriete boek	63
De leesgroep	64

ISSN 2030-1340

Woord vooraf

Beste lezer

De grote vakantie lijkt voorbij. Die periode tijdens welke we ernaar streven helemaal zen te zijn. Ach, zen, zen, zen dat is toch iets voor Aziaten, al dan niet mysterieus glimlachend. Wij hebben daar niet de tijd voor, of beter nog, zo'n gemoedsgesteldheid van totale verlichting en constante meditatie is niet aan ons, grimlachende westerlingen, besteed. Het wordt ons ook niet makkelijk gemaakt: de cultuur (ik durf het woord zelfs niet meer met een hoofdletter te schrijven) wordt met een dieet van water en brood uitgehongerd, langzaam omgebracht, de markt uitgegooid en het zwijgen opgelegd. En dat laatste, dat moeten zwijgen, dat verbod van het recht op de eigen, tegendraadse mening, zeker over heikele en ongemakkelijke onderwerpen zou dan nog eens, als we niet alert zijn, vergrendeld worden in onze grondwet, onze constitutie, godbetert, die eerst wel nog vlug, vlug, vlug herschreven dient te worden of tenminste toch van een bijsluiting voorzien. En persoonlijk ondertekenen zullen we, die hele handel, met ons eigen bloed als het van die bende circusdirecteurs afhangt, tenminste als we er blijvend bij willen horen.

Ja, de grote vakantie is inderdaad voorbij, de tijd om weg te dromen op het strand tussen al het mooie wat de mono-, bi- en boerkini te bieden heeft. Dit laatste stuk textiel vooral het symbool ofwel van absolute vrijheid, blijheid, of misschien wel van bekrompen, salafistische onderworpenheid? Misschien is het wel de bedoeling onze verlichting uit te doen? Wie zal het zeggen? Een bende clowns die door het bos de bomen niet meer (willen) zien? En toch lijkt hen dat probleem belangrijker dan alle andere, als we maar kunnen polariseren, nietwaar?

Ach, waar is de tijd dat we in de grote vakantie, tijdens die twee cultureel wat stillere maanden onbekommerd komkommers konden oogsten, of zwarte bramen plukken, voldoende om de komende herfst- en wintermaanden de ochtendboterham van gelei te voorzien die uiteindelijk met lange tanden wordt naar binnengewurgd tot die er, ik geef het niet graag toe, langs je oren weer uitkomt!

Maar nu?

Geen komkommers. Geen bramen.

Zwempakken zijn belangrijker geworden dan onze centen. Miljarden euro te kort, de hele begroting rammelt als een wrak nmbs-stel, in de hele 21ste eeuw krijg je een dergelijk huishouden nooit meer op orde.

Dus, betalen gaan we, tenzij wij tot de geprivilegieerde minderheid der zeer vermogenden behoren. Dan niet.

En, eigenlijk, misschien nog erger, in het zgn. 'vrij' onderwijs is men van plan de contrareformatie opnieuw te installeren! Wie is daar nu van de trapeze gevallen?

Maar, en dat gaat ons nog het meeste aan, cultuur zal, als onproductief onnut door die jongleurs afgeschaft worden. Het is niet anders.

Men zou voor minder het bijltje erbij neerleggen. Niet zo Het Beleeftde Genot, beste lezer. Wij - hoewel bij een enkeling al wel eens metaal-moeheid en beginnende tekenen van onvermijdelijke corrosie kunnen vastgesteld worden - doen onverdroten voort en, zoals u zult merken, wij bouwen voort aan de culturele weg op onze eigen soms wel eens tegendraadse maar altijd op kwaliteit gerichte manier. En dat zonder op- of omzien! Dus, o.a. daarom deze nieuwe Toverberg, nr. 42.

Voor het **Interview** zochten we ex-Club Brugge coryfee en nu ook schilder Johan Dubois in Steenbrugge op. Bart Madou schreef verder aan zijn rubriek **10 jaar Het Beleeftde Genot**. In het derde deel belanden we reeds in 2013. Ondergetekende ging te rade bij Joseph Brodsky voor de rubriek **Aangestreept**. Hans Vanhulle heeft het in zijn **Book on the hill** over de geschiedenis van het Jodendom in Duitsland van Amos Elon en in **De Verjaardag** memoreren we de dood, honderd jaar geleden, van Emile Verhaeren, de dichter met wie wij ons kalenderjaar 2016 afsluiten. Els Vermeir houdt in **Elsenspinsels** een pleidooi in jamben, terwijl Thomas More op de achtergrond monkelend toekijkt en in **Verwilderd** laat Staf de Wilde zijn licht schijnen over het boerkiniverbod. Johan Debruyne doet enthousiast, zij het niet zonder enige weemoed, verslag over wat misschien wel de laatste Watouzomer was in **Waarheid en Herinnering**. In **Beleefd en Te Beleven** kunt u alweer met genoegen vaststellen dat onze vereniging in een blakende gezondheid verkeert. Ook deze keer neemt het **Gedicht** van onze dichter in residence, Staf de Wilde, een centrale plaats in. Marie-Rose D'Haese fileert in **Chapeau** op ongenadige wijze en vrij exhaustief het vuistdikke De welwillenden van Jonathan Littell en in zijn **Selectieve Zelfbiografie** houdt de auteur zich bezig met figuren als o.a. Irigaray en Ingres; hij is inderdaad bij de I beland; nog acht te gaan dus. **Het Favoriete Boek**, de memoires van Simeon ten Holt, danken we dit keer aan Karel Declercq en **De Leesgroep** stelt het komende seizoen voor.

Dus, beste lezer, opnieuw een bont pallet aan teksten en tekstjes tot lering en vermaak van onze meer dan honderd lezers .

Moge het u wel bekomen!

Roland Ranson

Schilderende sportman of sportende schilder?

Interview Roland Ranson, Bart Madou & Carine Vankeirsbilck

**Wat was hij eerst, wat was hij meest? Hij schilderde, tekende, ging dan bij Club Brugge spelen, bleef actief in het voetbalwereldje, schakelde over op de fiets. En dan word je plots 65 en wat nu? Schilderen? Nee hoor, schilderen én fietsen!
Op bezoek bij Johan Dubois.**

Woon je hier al lang op Steenbrugge?

Ik ben van Steenbrugge. Ik ben hier altijd naar school geweest, de lagere school natuurlijk, hier naast de kerk. En ik woon er nog altijd. In deze wijk hier hebben we 42 jaar geleden gebouwd. Dit was een van de eerste huizen van de wijk. Het voetbalterrein van SK Steenbrugge, dat nu niet meer bestaat, was vlakbij. Ik kon de match volgen vanuit mijn badkamer. Ja, het is hier nu heel rustig wonen. We bevinden ons op het einde van de straat met hiernaast een beetje bos van de gemeente, een beetje een groene long. En natuurlijk, wat toch wel belangrijk is, Brugge en Oostkamp zijn niet veraf.

Ik ken je o.a. als schilder. Ben je al lang bezig met schilderen en is het een erfelijke trek?

Ik heb altijd al, van kleins af aan, graag getekend. Mijn moeder tekende ook graag en ik denk dat ik die microbe van haar meegekregen heb.

Toen ik pas getrouwd was, heb ik dat een tijdje zo af en toe gedaan, maar, zoals je weet, heb ik altijd gevoetbald en ook anders veel gesport, dus dat schilderen werd aan de kant geschoven wegens vooral tijdgebrek: je begint te bouwen, je krijgt kinderen, ik speelde toen voetbal op hoog niveau en dat betekende dus veel trainen. Dus nee, tijd om te schilderen was er absoluut niet.

Maar nu ben ik met pensioen sinds 1 januari 2015, ik heb tot aan mijn 65 gewerkt en dus mijn steentje bijgedragen. Mijn kleinkinderen wisten dat ik graag schilderde, en voor mijn pensioen hadden ze een ezel gekocht, verf en een aantal kwasten en zo heb ik een hobby van lang geleden weer opgenomen. Trouwens, mijn kleindochter, Fe, tekent ook een beetje, bij haar zit het er ook in, denk ik.

Dus eigenlijk ben ik nog maar een jaar bezig, en ik doe het enkel 's winters. De rest van het jaar ben ik nog te veel sportman. Ik ga dan vooral fietsen en ook wandelen doe ik graag. Maar vanaf het ogenblik dat het weer gaat veranderen, als de winter zich aankondigt, dan vlieg ik naar boven, naar mijn atelier.

Heb je een opleiding in de kunst gehad of ben je autodidact?

Volledig autodidact.

Mijn dochter had mij vorig jaar wel ingeschreven voor een cursus in Gent. Ik ben daar een periode naar toe geweest, maar dat bekoorde mij aan geen kanten. Er werd daar volledig abstract gewerkt en dat zegt mij niets. Ook schilderen op een glasplaat en daarna afdrukken kon mij niet echt boeien. Ik kwam iedere keer ontgoocheld thuis.

Dus ben ik dan maar weer op mezelf begonnen. Ik schilder wat ik graag schilder, en voor mij moet er altijd iets in zitten, het moet herkenbaar zijn, het moet altijd, toch een beetje, figuratief zijn.

We zijn zo bijvoorbeeld eens gaan kijken naar Eugène Leroy in het Musée des beaux arts in Tourcoing. Welnu, dat is misschien wel mooi, maar ik zit dan toch altijd te denken, hoe moet ik dat schilderij bekijken? Horizontaal of verticaal? Die kunstenaar zal daar wel iets in zien, maar ik, nee ik zie dat niet.

Abstract is dus duidelijk mijn ding niet, maar mocht iedereen nu hetzelfde denken, dan zou dat toch maar saai zijn, hè.

Heb je ooit leren tekenen?

Neen, Ik heb nooit leren tekenen, maar ik ben wel technisch tekenaar van beroep. Ik heb daar examens voor gedaan en ik heb altijd bij het havenbestuur van Zeebrugge gewerkt. Ik ben daar begonnen als tekenaar, waarna ik na enkele jaren buitendienst heb bekommen als controleur van werken in de haven van Zeebrugge.

Ik heb nooit een opleiding gehad, geen academie gevolgd. Mijn jongere broer, Joris, is naar de academie geweest. Hij houdt meer van het fijne werk zoals pentekeningen. Nu is hij bezig met aquarel. Kunst zit dus wel een beetje in de familie. Hij heeft wel Sint-Lucas gevolgd in Gent en is daarna naar de academie in Brugge geweest.

Bij mij komt het zuiver vanuit mijn gevoel. Als je nu een kop tekent, dan moet je toch een kop kunnen tekenen die erop trekt, en dan moet je een beetje je fantasie laten werken.

Het is toch wel een kunde, iedereen kan dat zomaar niet?

Inderdaad en als ik aan iets begin dan wil ik het af hebben. Soms zegt Rita, mijn vrouw, dan, ben je nu weer al zover? Waarom doe je dat zo rap?

Kijk, ons huis hier hangt vol schilderijen van mij. Die heb ik allemaal op één jaar tijd geschilderd, met acryl. Het voordeel van acryl is dat het vlug overschilderbaar is en dat het niet stinkt. Olieverf vermijd ik, met die terpentijn, dat is ongezond.

Maar over acryl willen bepaalde 'fijne' schilders toch niet horen. Zij blijven zweren bij olieverf.

Leroy, zoals je daarnet zei, ligt je niet zo. Naar wie kijk je dan wel op?

Vorige week zijn we toevallig eens naar Saint-Omer geweest, in Frans-Vlaanderen. Saint-Omer is een prachtig stadje hoor. De kathedraal alleen al! Een Vlaams stadje, je zou denken dat je in Brugge loopt. We zijn daar binnengelopen bij de kunstschilder Gery Trefois. Wij stonden voor het raam van zijn atelier waar hij aan het schilderen was en hij riep ons binnen. Toen ik zijn schilderijen zag, was ik er onmiddellijk weg van.

Volgens mij is die Gery Trefois een echte topschilder, in mijn ogen een soort Rubens. Echt de moeite. Hij woont al 40 jaar in St.-Omer. Hij is oorspronkelijk van Moorslede maar hij heeft altijd les gegeven in Frankrijk, in heel Europa eigenlijk, lessen schilderen, maar fijn schilderen.

Toen ik hem vroeg of de jeugd dat soort schilderijen nog apprecieert, antwoordde hij dat de jeugd dat soort werk opnieuw mooi begint te vinden. Jonge mensen worden vooral gegrepen door de echtheid.

Zou je dat poëtisch realisme noemen?

Poëtisch realisme, klopt inderdaad. Als je nu onze twee detailschilders, Tuymans en Borremans neemt, dat zijn toch ook geen sukkelars? Dat zijn nog twee levende Vlamingen die schilderen op hoog niveau. Dat werk heeft toch ook iets hè?

Ik heb in de woonkamer drie schilderijen hangen van onze buur Robert De Man. Wel, ik vind dat ook een heel mooie stijl, het gaat volgens mij zelfs een beetje naar Permeke.

Ik heb die drie werken gekocht omdat ik zijn stijl graag zie. Ik kan natuurlijk wel meerdere stijlen appreciëren, maar zeker niet die stijlen waarvan je dan zegt: verdorie, wat moet dat nu voorstellen?

Zijn er specifieke onderwerpen die je graag schildert?

Vogels bijvoorbeeld, die schilder ik graag. Ik zie ze vaak in mijn tuin zitten en dan zoek ik foto's op en schilder ze dan. Dat zijn echt dingen die ik graag doe. Eens ik bezig ben met schilderen krijg ik dan dat enorme gevoel van volledig weg zijn van de wereld. Je bent bezig en je denkt aan niets anders meer. Dat vind ik fantastisch aan het schilderen, je bent bezig met de kleuren, je ziet het resultaat groeien, dat is mijn grootste voldoening, vooral als dat resultaat meevalt. Natuurlijk is het de ene keer beter dan de andere keer en natuurlijk zijn er al heel wat in de prullenmand beland.

Je schildert niet alleen, je hebt ook een lange en betekenisvolle sportcarrière achter de rug?

Dat is een heel lang verhaal. Ik probeer het kort samen te vatten. Toen ik nog in de buurt van Bart woonde, waren we samen bij de Zangertjes van het Sint-Arnoldusknapenkoor. Ik was toen ook al aangesloten bij Club Brugge. Eerst voetballen we gewoon op straat; op een keer kwam er een man vragen of we niet

eens wilden meedoen aan een tornooitje. Met een man of vijf hebben we deelgenomen, en we wonnen dat tornooitje toch wel zeker. Ik heb dan een lidkaart ondertekend, en zo kwam ik, eigenlijk zonder dat ik het goed besepte bij de Club terecht. Zo ging dat vroeger. Ik heb dan omwille van de trainingen en de matches het zangkoor moeten laten staan. Mijn moeder vond dat eigenlijk niet zo leuk. Dus zo is mijn voetbalcarrière eigenlijk begonnen. Ik heb alle jeugdafdelingen bij Club doorlopen en inderdaad, ik heb veel voetballers zien komen en er zeer veel zien afvallen. Ik heb het tot in de eerste ploeg 'geschopt',

dat was in de jaren 69 – 70. Ik heb het ganse jaar bij de kern van zestien gezeten en regelmatig heb ik kunnen invallen.

Was dat de tijd van Carteus, Thio, Loske?

Carteus, Thio, Vandendaele, Lambert, ik was de invaller van Raoul, want ik speelde ook in de spits.

Gilbert Marmenout, Fernand Boone waren ook bekende namen. Ik was toen 19, 20 jaar Er waren ook al enkele buitenlanders die prof waren: Axelsson, Turesson, Loske, Stefan Reisch. Ik heb nog Norberto Höfling als trainer gehad en dan nadien De Munck, die ex-keeper met zijn grote handen.

Het was de bedoeling van Club om profvoetbal te beginnen met semi profs. Als jonge speler kon ik toen een contract krijgen, halve dagen werken, halve dagen trainen. Mijn vader vond dat wel een risico. Het was toen niet zoals het nu is dat je zakken geld kon verdienen. En op een bepaald ogenblik werden Wietse Veenstra en Nico Rijnders aangekocht. Ik zag mijn kansen voor een vaste plaats zakken en ben toen meegegaan met Fernand Boone, die speler-trainer werd bij Roeselare. Zo ben ik dan als spits in derde klasse begonnen. Verder heb ik dan een hele toer gedaan: Roeselare, Knokke. Ook bij Loppem heb ik gespeeld, dat was in de gouden periode, in vierde klasse.

En ook in Oost Vlaanderen, o.a. Adegem, later bij Eernegem, en speler-trainer geworden in Beernem. Zedelgem is trouwens mijn laatste ploeg geweest. Ik ben daar drie jaar trainer geweest, en dan is het gestopt. Ik ben 17 jaar trainer geweest. En daarna ben ik beginnen fietsen, fietsen, fietsen... Ik heb veel, bijna alle klassiekers voor wielertoeristen meegereden.

Onlangs ben ik tijdens Milaan-San Remo ielijk gevallen. We waren pas 40 km ver of er gebeurde een massale valpartij. Milaan - San Remo was voorbij voor mij. Pas nu ben ik er bijna van genezen. Mijn schouder, mijn ellebogen, mijn duim... alles was geraakt. Er was een been-tje gebroken in mijn duim, dat begint nu te beteren, ook een paar ribben gebroken. Twee maanden voordien heb ik een van de mooiste klassiekers gereden, de Strade Bianche in Toscane, in dat grind, spectaculair hoor! Hellingen tot 20 %. Klimmen met de fiets is ook een van mijn grote passies.

De Ronde van Vlaanderen heb ik al 13 keren uitgereden vanuit Brugge. Jammer maar het zal nu gedaan zijn. Vertrekken vanuit Antwerpen, dat is niet meer te doen voor ons.

Terug naar het schilderen. Je schildert wel geen sporttaferelen?

Toch, toch, ik heb al een paar schilderijen, vooral van wielrenners. Heel modern. Een ervan hangt bij een vriend en nog een bij mijn zoon Björn.

Beweging schilderen, dat is toch een andere manier van schilderen?

Ja, dat schilderen van een coureur die een berg af fietst, die wielen, je geeft er een touch aan, dat je de wielen als het ware echt ziet draaien, dat is dan het leuke eraan. Dat wiel dat moet je echt zien draaien.

Schilder je dat van foto's?

Ja, een foto van een renner uit de krant bijvoorbeeld; als ik een mooi model vind, dan gebruik ik dat.

Maar ik schilder ook van voorwerpen. Ik heb onlangs mijn allerlaatste fles goeie rode wijn, een Chateau de Pez op tafel gezet en ik heb die fles geschilderd als souvenir omdat het zo'n heel goeie wijn was. Die twee glazen wijn en de druiventros heb ik erbij gefantaseerd.

Hier in dit schilderij boven de haard, hanteer ik een andere stijl. Dat is een beetje de fantasie van het moment. En hier heb je twee meisjes op het strand van Raymond van het Groenewoud.

Heel de woonkamer hangt vol met schilderijen en je ziet, in elk doek zit er iets herkenbaars.

Kijk daar die bloemen en daar die mezen, die vind ik toch zeer goed gelukt. Het is dus duidelijk dat ik toch verschillende stijlen hanteer.

Wanneer schilder je?

Zoals gezegd vooral in de winterperiode, als het weer wat minder wordt en er in de tuin geen buitenwerk meer is. Mijn tuin ligt er toch altijd in orde bij. Vooral dus als ik daar geen werk meer heb dan ga ik naar boven. Dan zit ik op iets te broeden en begin ik eraan.

Tot het af is?

Tot het af is. Zoals een echte lezer, wat ik helaas niet ben, zijn boek uit wil, zo wil ik mijn schilderij afhebben.

Als ik eraan begin doe ik door. Soms duurt dat één, twee of drie dagen. Aan groter werk kan ik dan weer wel twee weken besteden.

Hangen er elders nog schilderijen van jou?

Er hangen er hier en daar, bij familie, bij vrienden. Die vragen dan, zou je dat eens kunnen schilderen voor mij, een hond bijvoorbeeld. Ik vraag dan een foto van die hond en schilder hem. Zoiets doe ik graag, maar ik moet er wel plezier aan beleven.

Heb je al tentoongesteld?

Neen. Ik ga nu deze namiddag kijken naar een buur, die ook beeldhouwt en ieder jaar met een groep in het Belfort van Brugge tentoonstelt, allemaal amateurkunstenaars.

Het is niet mijn bedoeling om iets te verkopen, voor mij is het pure hobby. Ik wil er vooral plezier aan beleven. Daarom ook ben ik bij Het Beleefde Genot gekomen om nog iets meer over kunst te kunnen opsteken. Die uitstap naar Villa Cavrois was voor mij héél interessant. Zoiets moois en zo dicht in de buurt, dat een mens dat niet weet. Ook mijn dochter, nu ze er weet van heeft, gaat er zeker naar toe.

Zijn er naast Borremans, Tuymans en Permeke die je daarstraks noemde nog andere kunstenaars naar wie je opkijkt?

Mijn dochter gaf eens een feestje met als thema Frida Kahlo. Alles was een beetje Mexicaans, iedereen kwam toe in Mexicaanse kledij. Ze vroeg mij om een paar aangepaste werken te maken. Ik heb wat zitten zoeken in de trant van Frida Kahlo. Ik bewonder ook haar man, de muralist Diego Rivera.

De meeste schilderijen van haar waren eigen portretten, met als thema de dood. Ze was zwaar gehandicapt door kinderverlamming en door een verkeersongeval.

En in dat verband hangt er in Beernem in een B & B een 'Kahlo' van mij, er staan er nog een aantal boven in mijn atelier, en er hangen er elders ook.

Kahlo moet een hele goeie geweest zijn, zij heeft wereldfaam bijengeschilderd, en Rivera ook hé. Ik ben ooit eens in Mexico geweest en heb haar werk daar gezien. Dat was in 1986. Ik had een prijsvraag gewonnen waardoor ik samen met mijn vader de eerste ronde van het WK voetbal ter plaatse in Mexico heb kunnen volgen. De Belgen hebben toen de halve finale gehaald. Argentinië, met Maradonna, heeft dan gewonnen.

Behalve schilderen en fietsen, je tuin en tochten met de fiets met je vrouw, ook reizen zonder fiets?

Doorgaans gaat de fiets mee, maar als we met het vliegtuig weg gaan dan gaat dat niet natuurlijk.

Volgende week vertrekken we weer naar de Ardèche, mijn zoon en de kleinkinderen gaan dan mee. Mijn andere dochter trekt nu met de rugzak door Laos en Cambodja. Deze week is ze op een plaats zonder internet, zonder telefoon, bij een volksstam, waar ze gaat helpen en waar ze yogales gaat geven en Nico, mijn schoonzoon, gaat daar rijlessen geven om met een tuk-tuk rond te rijden. In België is hij rijinstructeur bij De Lijn.

In augustus gaan we nog eens voor een week met de fiets naar Nederland, in september gaan we naar Kroatië maar dan met een boot, de eilanden afvaren. Zo gaan we vaak weg. En waarom niet? Het is nu of nooit. Dat zijn de zegeningen van het pensioen.

Voor het lezen van boeken heb je dan geen tijd. Je bent geen lezer zei je al.

Op reis wel of soms een kunstboek, een biografie van een kunstenaar. ik zit nu soms te bladeren in Van Gogh. Ik zie zijn werk ook graag en in die biografie lees ik dan daarover. Toch een speciale gast die Van Gogh.

'Klankschalen' ligt hier ook, we gaan dat meenemen op reis.

Filmliefhebber?

Niet speciaal. Een mooie film kan ik appreciëren, maar we gaan nu regelmatig naar De Schipperskapel, aan de Komvest. Er zijn daar regelmatig culturele evenementen. Bepaalde acteurs, zanggroepen komen daar optreden.

Hoe zie je je eigen artistieke toekomst? Plannen?

Artistieke toekomst? Zeker verder blijven schilderen, dat is een feit. Waar ik ga uitkomen weet ik niet, ik zit er niet aan te denken ook, als het zover is brengt de tijd wel raad.

Johan Dubois, hartelijk bedankt voor dit interview.

Liggend meisje (2015)

foto: jdubois

foto: jdubois

Damme

Portret van een man

Korenveld

10 jaar Het Beleefde Genot, deel 3

door Bart Madou

2012 – 2013

Thematische reeksen en eerste film in de kerk

Gedichtendag was traditiegetrouw de eerste activiteit van 2012, deze dag was gewijd aan de Zuid-Afrikaanse dichteres Ingrid Jonker. Eind februari vergeleek Bart Madou drie opvoeringen van Stravinsky's ballet 'Le sacre du printemps'.

In 2012 zijn we ook gestart met het programmeren van lezingen rond een bepaald thema. Echte logica zat er niet steeds in, zoals bij het eerste thema: met de H van Duitsland, waarbij we vier Duitse auteurs hebben belicht, wier (voor)naam met een H begon. Zo kregen we exposés over respectievelijk Friedrich Hölderlin (Stefan Hertmans), Heinrich Heine (Hilde Keteleer), Herman Hesse (Roland Ranson) en Hannah Arendt (Dirk De Schutter). Deze laatste lezing was wellicht de beste die we ooit meegemaakt hebben. In hetzelfde jaar 2012 kregen we ook te maken met een annulering: nog geen week vóór de lezing kregen we te horen van Martine Kouwenhoven dat zij niet kon komen. Met het boek 'Vrouwen die lezen zijn gevaarlijk' als leidraad hebben Roland en Bart dan een presentatie gemaakt, waarbij Roland citeerde uit het boek.

De tweede Thomas Mannlezing werd gebracht door Ludo Abicht die het had over de 'Verlichting in tijden van duisternis'. Ook nog in het voorjaar putte Albert Dhont inspiratie uit de Elsenspinsels van Els Vermeir om ons te onderhouden 'Over mensen en dingen die voorbijgaan'.

Het najaarsthema van 2012 heette dan 'Op de vuist met Faust', waarbij wij de figuur van Faust belichtten in de literatuur, de muziek en de filmkunst. Marlies De Munck besprak Faust vanuit kunstfilosofisch perspectief, musicoloog Maarten Beirens had het over Faust

in de muziek en met Roland Ranson volgden wij het reilen en zeilen van de componist Adrian Leverkühn in de filosofische roman Doktor Faustus van Thomas Mann. Bij het Faustthema hoorden ook drie films: de klassiek geworden stomme film 'Faust' van F.W. Murnau, de opera op groot scherm 'Mefistofele' van Arrigo Boito en 'Mephisto' van István Szabó naar de gelijknamige novelle van Klaus Mann.

Uitstappen waren er dit jaar naar het Raveelmuseum en naar Mechelelen waar er een tentoonstelling liep van het werk van Rik Wouters.

In december ten slotte, werd ook het boek 'De La Fontaine in 't Brugs' van Peter Huff voorgesteld.

2013 begon met een afgelasting. Ons bezoek naar de Yourcenartentoonstelling in Cassel kon vanwege de barre winterse weeromstandigheden niet doorgaan. We vervolgden echter onze thematische lezingen, zo startten we het jaar met drie activiteiten onder de noemer 'Helden en Antihelden'. Bart Madou beet de spits af met een lezing over het culturele leven in Theresienstadt tijdens WO II, later werden er twee films vertoond: 'Sophie Scholl', heldin, en 'De pianist' van Roman Polanski over de Poolse pianist Władysław Szpilman, antiheld. Een tweede thema behelsde Franstalige Vlamingen: schrijvers van bij ons die in het Frans publiceerden. Achtereenvolgens kwamen wij meer te weten over Charles De Coster (Vic Nachtergaele), André Bailion (Frans Denissen) en Emile Verhaeren (Stefaan Van den Bremt).

Chris Spatz verblijft een groot deel van het jaar in Praag, vandaar dat wij met haar het culturele Praag mochten ontdekken. In mei ontmoeten wij ook Henk Vandaele, die ons liet kennismaken met enkele minder bekenden denkers uit de Lage Landen die echter een sterke invloed uitgeoefend hebben op de Verlichtingsfilosofen.

Een hoogvlieger was ongetwijfeld de Derde Thomas Mannlezing, dit keer gebracht door Paul Verhaeghe, wiens boek 'Identiteit' net was uitgebracht. Hij had het inderdaad over identiteit en neoliberale waanzin.

Het najaar van 2013 werd vooral gekleurd door de herdenking van de 200ste verjaardag van Richard Wagners geboorte. Bart Madou schetste in een eerste lezing het leven van Wagner, terwijl hij in een afzonderlijke lezing dieper inging op de tetralogie 'De ring van de Nibelung'. In het gemeentehuis van Loppem werd ook nog Wagners opera Tannhäuser vertoond.

Films waren er dit jaar ook: 'Pina' een film van Wim Wenders over Pina Bausch en 'Soulsapes' een documentaire over de choreograaf Uwe Scholz. In oktober werd dan voor het eerst een film afgespeeld in de kerk van Loppem, dit in samenwerking met de parochie Sint-Martinus en fotoclub Kiwabi. We konden genieten van de dansvoorstelling 'The Great Mass' van choreograaf Uwe Scholz op muziek van Wolfgang Amadeus Mozart.

Wat uitstappen betreft: 2013 was een jaar met de L van uitstappen: Louvre-Lens en Luik.

Aangestreept

door Roland Ranson

Uit: Joseph Brodsky, In anderhalve kamer. Drie autobiografische novellen. 122 pagina's. De Bezige Bij 1993

[7]

Wie zich het verleden probeert te herinneren, faalt even jammerlijk als iemand die de zin van het leven wil begrijpen.

[37]

Wanneer een schrijver zijn toevlucht neemt tot een andere taal dan zijn moedertaal doet hij dat uit noodzaak, zoals Conrad, of uit brandende ambitie, zoals Nabokov, of ter wille van een grotere mate van vervreemding, zoals Beckett. Ik die van een ander slag ben, kocht in de zomer van 1977, na vijf jaar in dit land gewoond te hebben, in een kleine schrijfmachinewinkel op Sixth Avenue in New York een draagbare 'Lettera 22' en begon Engels te schrijven (essays, vertalingen, af en toe een gedicht) om een reden die erg weinig gemeen had met de bovengenoemde. Het enige doel dat ik toen had (en dat ik nog steeds heb), was dichters in de nabijheid te komen van de man die ik als grootste geest van de twintigste eeuw beschouwde: Wystan Hugh Auden.

[39]

Indien een dichter al een plicht heeft tegenover de maatschappij, dan is het de plicht goed te schrijven. Omdat hij in de minderheid is, heeft hij geen andere keus. Vervult hij deze plicht niet, dan raakt hij in de vergetelheid. De maatschappij heeft van haar kant geen plicht tegenover de dichter. Per definitie een meerderheid, meent de maatschappij van zichzelf dat zij wel wat anders te doen heeft dan poëzie te

lezen, hoe goed die ook geschreven is. Dat zij hier in gebreke blijft, heeft tot gevolg dat zij vervalt tot een niveau van taalgebruik dat haar tot een dankbare prooi maakt voor een demagoog of een tiran.

[46]

De critici en vooral de biografen van schrijvers met een eigen stijl nemen vaak, ook al is het nog zo onbewust, de wijze van uitdrukken van hun onderwerp over. Om het simpel te stellen, men verandert door datgene waarvan men houdt, soms zozeer dat men zijn eigen identiteit verliest.

[63]

De ware achtergrond van onze neiging om vast te houden aan onvolwassenheid is veel triester. Het heeft niet te maken met de weerzin van mensen om weet te hebben van de dood, maar met hun onwil om over het leven te horen. Maar onschuld is het laatste dat je op een natuurlijke manier kunt volhouden. Dat is de reden dat dichters - vooral degenen die lang zijn meegegaan - in hun totaliteit moeten worden gelezen en niet in selecties. Het begin valt alleen in zoverre te verstaan, dat er een einde is. Want anders dan romanschrijvers geven dichters ons een volledig verslag: niet alleen in termen van hun persoonlijke ervaringen en gevoelens maar - en dat is wat er voor ons het meest toe doet - in termen van de taal zelf, in termen van de woorden die ze uiteindelijk kiezen.

[64]

Op zijn minst hoort iedereen tenminste één dichter integraal te kennen: zo niet als een gids door de wereld, dan in elk geval als een meetlat voor de taal.

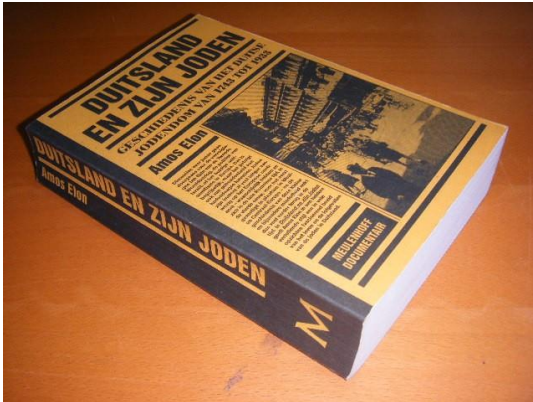
Book on the hill

door Hans Vanhulle

Amos Elon

Amos Elon kleurde voor mij een blinde vlek in door de geschiedenis van het Duitse Jodendom vanaf de 18de eeuw tot 1933 grondig te documenteren in een boek dat de wisselende tijdgeest van die opeenvolgende periodes belicht en dat tevens leest als een exhaustief com-

pendium van eminente Joden die excelleerden in literatuur, kunst, journalistiek, wetenschap, economie en religie. Hij nam het jaar 1743 als ijkpunt voor het begin van zijn verhaal, omdat in de herfst van dat jaar de veertienjarige Moses Mendelssohn zich aan de Rosenthaler Tor aanmeldde, de enige poort in Berlijn waar Joden en vee mochten binnenkomen. Door met dit beladen beeld het boek te beginnen, is meteen de teneur gezet voor een saga die de nooit vervolledigde assimilatie van de Duitse Joden door de eeuwen heen boekstaft.

Mendelssohn, een veelbelovend Talmoedstudent en de grootvader van de componist Felix Mendelssohn-Bartholdy sprak geen Duits, alleen Hebreeuws en Juidendeutsch, een soort middeleeuws Duits met een verjoodste tongval. Het was zijn grootste wens om als broekje dat alleen strikt orthodox onderwijs genoten had te kunnen "Lernen", dit

is het Jiddische woord om zich het "Deutschtum" op het gebied van taal en cultuur eigen te maken, om zo zijn gemeenschap te faciliteren zich te kunnen bevrijden uit haar ten dele zelf gekozen sociale en intellectuele isolement. In zijn optiek, en in navolging van de twaalfde-eeuwse Joodse filosoof Maimonides, was de rede zelf een gave Gods en lag het Duitse "Bildungsideal" in het verschiet voor de ganse Joodse gemeenschap, dat nog geen half procent van de Duitse bevolking uitmaakte. Dat men actief aan de seculiere wereld kon deelnemen zonder zijn geloof te hoeven opgeven, was een kerngedachte bij Maimonides. In Pruisen en elders waren waslijsten aan verboden uitgevaardigd van publieke domeinen waar de Joden onder geen beding mochten aan deelnemen. Maar er waren ook "Schutzjuden" die aanzienlijke Koninklijke privileges genoten omdat ze o.a. het bankwezen domineerden en zo het militaristische Pruisen financierden in zijn oorlogen. Deze kleine kring Joden werd vrijgesteld van veel repressieve maatregelen. Vele nutteloze Joden moesten Berlijn evenwel verlaten en verder vegeteren op het platteland of in getto's in andere steden. Mendelssohn wist zich te handhaven door een job in een manufactuur aan te nemen en hij kon daarmee zijn studies en boeken bekostigen.

Ook de vriendschap met de aankomende toneelschrijver G. E. Lessing opende deuren voor hem. Door voortdurende studie en door onderrecht te geven verwierf hij een fenomenale kennis van de Duitse taal en cultuur en behaalde hij in 1764 de eerste prijs in een essaywedstrijd van de Pruisische Academie voor Wetenschappen. Hij versloeg Immanuel Kant, die tweede werd. Mendelssohn werd een icoon en rolmodel voor een ganse generatie Joden met culturele aspiraties. Van heinde en ver werd hij gecontacteerd voor exegetische, culturele en filosofische kwesties, en hij verwierf zo de faam een stamvader van de "Hebreeuwse Verlichting" te zijn, en werd hem de roepnaam van "Duitse Socrates" toegedicht. Tot aan zijn dood in 1786 streed hij om als gelovige jood volwaardig deel uit te maken van de Duitse cultuur, maar uiteindelijk bleven de middeleeuwse reflexen van discriminatie onveranderd, en dit ontgoochelde hem sterk.

Omstreeks de Franse Revolutie kwam er een nieuwe generatie joden met minder rigide geloofsopvattingen. Tevens ontstonden rond 1785 naar Frans voorbeeld allerlei literaire salons in Berlijn. De meest emblematische gastvrouw van zo'n salon was Rahel Varnhagen-Levin, over wie Hannah Arendt anderhalve eeuw later een biografie schreef. Deze salons waren miniatuurutopieën waar Duitse en Joodse Schöngelster met elkaar op voet van gelijkheid omgingen. Om gelijkwaardigheid met de autochtonen na te streven begonnen joden zich te bekeren tot de Lutherse kerk of het katholicisme. Deze bekeringsgolf bereikte zijn hoogtepunt in de 19de eeuw, het werd een louter formele reflex om als gelijkwaardige burger beschouwd te worden en zo toegang te krijgen tot die domeinen die voorheen ondenkbaar waren voor joden. Zoals het bv. betaamt een carrière in het leger of als ambtenaar te kunnen ambiëren of het louter studeren aan de universiteit mogelijk te maken. Ook de adel met hun aloude prerogatieven van macht en aanzien in hun vorstendommen en stadstaten zag dat er wolven samen troeften aan de horizon van de nieuwe tijd. De komst van Napoleon veroorzaakte een golf van laïcisering en bracht een instrumentalisering van de rechtsfilosofie teweeg door het opleggen van de Code Civil, een belangrijke impuls tot gelijkberechtiging over alle confessionele verschillen heen.

Maar in het praktische leven bleven er voor talloze Joden ernstige obstakels bestaan. Een mooi hoofdstuk behandelt de emigratie van de Duitse dichter Heinrich Heine naar Parijs. Zijn Joodse afkomst kleefde hem aan de ribben en belette hem zich te ontplooiën in Duitsland, ondanks zijn louter formele bekering tot het protestantisme.

De revolutie van 1848 mislukte grotendeels omdat ze niet doortastend was. Na heel wat strubbelingen werd het ancien régime mee in het bad getrokken om te pogen een liberale grondwet door te drukken en het parlement in de Frankfurter Paulskirche verzandde tot een praatbarak voor burgerrechten (ook voor Joodse kwesties) terwijl ze tezelfdertijd nog steeds warme gevoelens koesterde voor hun soevereine vorsten, die op hun beurt reeds volop bezig waren de revolutie te ondergraven. Shakespeares quote uit Julius Ceasar is hier misschien wel heel toepasselijk: "Ambition should be made of sterner stuff." Als je revolutie wil maken moet je daadkrachtig handelen en met alle oude structuren meteen militair komaf maken. Maar daar was de Duitse bevolking niet rijp voor. Lenin smaalde driekwart eeuw later dat Duitse revolutionairen nog geen station zouden bezetten zonder eerst een kaartje te kopen.

De revolutionairen van 1848 moesten vluchten uit het land. Onder hen enkele vooraanstaande Joden met een sterke links-liberale signatuur. Maar de liberale geest was uit de fles in geheel Europa. Er ontstond een nieuwe middenklasse van verlichte ambtenaren, liberale geleerden en onafhankelijke ondernemers, ook onder Joden. Maar bevrijd van het "kwaad van het feodalisme" was men nog niet. Het zou tot de Frans-Duitse oorlog van 1870 duren vooraleer het land één werd onder Bismarck. Daarin speelde de Joodse bankier Bleichröder, als protegé van Bismarck, een belangrijke rol. De kleine vorstendommen werden door hem uitgekocht om zich politiek achter de eenheidsstaat te scharen. Na 1870 kwam er een secularisatiegolf in alle religieuze gezindten. De acculturatie van de Joden scheen normaler dan ooit. Maar zodra er een terugslag kwam in de opwaartse lijn van verwachtingen, zoals bij de economische crisis van 1873, was er niet veel nodig om hen opnieuw tot zondebok te maken en sloeg de vlam in de pan. De meeste Joden assimileerden volledig, en derhalve bleef het zionisme van Herzl uiteindelijk ook maar een fenomeen in de marge. Het vuur van de diabolisering leek volledig bedwongen, maar de toekomst zou uitwijzen dat het altijd smeulende was gebleven. Toen de catastrofe in 1914 uitbrak was er een nooit gezien eclatant nationalisme onder Duitsers en Joden. Maar toen er ernstige tegenslagen van het front kwamen in 1916 sommeerde het ministerie van oorlog de militaire leiding om een Jodentelling onder alle soldaten te houden, om de insinuaties van Joods parasitisme door het thuisfront te onderzoeken. Het Joodse aandeel in de militaire inspanning bleek griezelig normaal en de resultaten van de telling werden dan ook angstvallig geheim gehouden door het establishment dat steeds latent antisemitisch was gebleven. Alle Joodse soldaten voelden deze telling

aan als een slag in het gezicht. Hoe ze ook versmolten met de Germaanse ziel, daar bleef altijd die laatste reflex bestaan die hen erop wees: "je bent anders!"

Het is Elons stelling dat in het revolutionaire en uitgeputte Duitsland van 1918 door de voorlopige regering de kapitale fout werd gemaakt om zelf de wapenstilstand te tekenen en zo impliciet de verantwoordelijkheid op zich te nemen voor de latere loodzware herstelbetalingen. Men had de capitulatie door de generaals moeten laten tekenen, zo betoogt hij, al was het maar om de mythe van de "dolkstoot in de rug" te ontzenuwen, die later door de nazi's in de schoenen van een wazig en illusoir Joods imperialistisch complot werd geschoven en zo de weg effende voor een tweede wereldbrand.

Duitsland was definitief anders geworden. Weinigen konden na 1918 vermoeden welke godendeemstering het Duitse Jodendom te wachten stond. Het Versailles-dictaat en de crash van 1929 waren koren op de molen voor het van haat verwrongen antisemitische discours van Hitler. Op 30 januari 1933 greep Hitler de macht en maakte zo een eind aan de talloze noodregeringen van de zieltogende democratie, die volledig geërodeerd was in een volstrekt gepolariseerd politiek landschap. Zo u een uiterst doorwrocht politiek document wenst te lezen over deze aardverschuiving in Duitsland, dan bent u wellicht beter af met de Hitler-biografie van Ian Kershaw of met de zeer gedegen geschiedschrijving van Frits Boterman. Dit behoort niet tot de ambitie van een boek over de lotgevallen van het Jodendom in Duitsland gedurende de laatste drie eeuwen en dat niet meer over de ceusur van na 1933 bericht. De structuur van het boek is ook veel anekdotischer, maar door het thema is het helaas geen geschiedschrijving met de globale methodiek en de encyclopedische draagwijdte van historici zoals Orlando Figes of Christopher Clark, die in hun betoog monumentale steunbogen weten uit te bouwen van interdependentie tussen allerhande fenomenen, wat je het gevoel geeft op de eerste rij te zitten terwijl de voortschrijdende dialectiek van de wereldgeschiedenis zich voltrekt. Maar het is zeker de verdienste van dit boek dat het een verhelderende insteek biedt om het gruwelijke lot dat de Joodse gemeenschap na 1933 trof beter te kunnen contextualiseren.

Amos Elon. Duitsland en zijn joden. Geschiedenis van het Duitse jodendom van 1743 tot 1933. Uitgeverij Meulenhoff, A'dam, 2002, 446 blz. – ISBN: 9029068019

Gegroet, gij heren van de hoge raad,
Die op uw wijsheid immer prat toch gaat,
Aanhoor een lid van 't vrouwelijk geslacht
En oordeel gunstig over deze klacht.
De straf der slaven wil ik trotseren
Daar ik het huwelijk moet onteren.
Maar hier primeert het hoger doel
Boven mijn eigen angstgevoel.
Want nimmer zal het mij berouwen
Dat ik het lot van alle vrouwen
Verbet'ren zal, het weze traag,
Doordat ik de herroeping vraag
Van d'oude wet, eertijds gestemd,
Die liefdestrouw steeds heeft geremd.
Naïef was ik, en jong van jaren,
Toen dit gebruik mij al liet paren,
Met een jongeling, knap en sterk,
Die ik aanzag voor godes' werk.
Zijn lijf was strak en sterk zijn leden,
Waarover mijne ogen gleden,
En waarmee hij mijn harte won.
Dat ook ik hem behagen kon,
Met 't scham'le lichaam dat ik bood,
Het leek me eerst een gunst zo groot.
Dus huwden wij zonder gedraal,
Een feest werd het vol pracht en praal.
Maar ach, het lot van vele vrouwen,
Die op 't Utopisch eiland trouwen,
Stortte ook mij in diep verdriet,
Zodra het noodlot was geschied.
Want hij die mij tot eega nam,
Bleek 't ergste wat me overkwam.
Net als hij was, zo slank van leest,
Bleek hij te zijn ook arm van geest.
Zijn woorden leeg, zijn daden dwaas,
Dagen doorspekt van zat geraas,
Op 't dierlijk' af was hij belust,
Alleen op vleselijke lust.

Zodra mijn lichaam droeg zijn vrucht,
Nam hij een schandelijke vlucht,
In hoererij met sjof'le wijven
Die 't liefdesspel alleen bedrijven
Voor geld, al maakt het hen infaam
En tast het aan hun goede naam.
Eenzaam leed ik onder 't gebrek
Aan enig deugdelijk gesprek.
Dag in, dag uit heb ik beweend
Dit houw'lijk dat steeds bleef gespeend
Van alles wat de geest verheft
En 't hart met hog're vreugde treft.
Maar nu is dan de dag gekomen
Dat ik 't besluit reeds heb genomen:
Scheiden wil ik van deze man,
Die mij niet meer behagen kan.
Maar tevens ga ik aan de strijd
Tot wijziging van het beleid.
Want tot men de praktijken staakt
En aan dit dwaas idee verzaakt
Dat slechts het uiterlijk aspect
Garantie biedt op diep affect,
Zo lang zal liefde niet gedijen,
En echtelieden niet verblijven
Met eindeloos respect en trouw
En eenheid tussen man en vrouw.
Daarom, o heren van de raad,
Alvorens g'overleggen gaat,
Bedenk dat wij geen beesten zijn,
Maar wezens met een hoger brein.
Schaf af 't vernederend taxeren
En laat geliefden kennen leren
Elkanders ziel en diepe dromen
Alvorens tot elkaar te komen.
Dan pas zal heersen harmonie
In deze mooie Utopie.

Verwilderd

door Staf de Wilde

Boerkiniverbod

In Cannes zijn al drie moslima's beboet omdat zij op het strand een boerkini droegen. Is dit terecht?

Iedereen weet dat het woord 'islam' onderwerping betekent: kan men iemand bestraffen omdat die zich onderwerpt aan een denksysteem dat het onze niet is? Ik vind duidelijk niet: tot de vrijheid behoort ook het recht om afstand te doen van deze vrijheid.

Ik maak de vergelijking met een trouwring: deze symboliseert de onderwerping aan de levenslange monogamie terwijl het libido toch rebels is en anarchistisch en gericht op meerdere partners. Het betreft hier dus een vrijwillige onderwerping.

Waarom sluiten wij bij voorbaat de mogelijkheid uit dat ook een aantal moslima's zich vrijwillig onderwerpt? In mijn ogen is dit discriminatie en getuigt het van een misplaatst superioriteitsgevoel: wij vinden onze cultuur van de ontbloting superieur zonder er zeker van te zijn of elke Westerse vrouw zich wel wil ontbloten – vaak is deze ontbloting een zaak van de mode en deze mode is een code die voortdurend wisselt. Er was een tijd van de gesloten badpakken, daarna is de bikini gekomen, vervolgens de monokini en op een beperkt aantal plaatsen het nudisme.

Zit daar iets in van superioriteit: naar mijn mening gaat het gewoon om een keuze al dan niet in vrijwilligheid genomen.

Mijn besluit: het boerkiniverbod is een idiote maatregel, een tijdverdrijf voor politici die zich vervelen: het scheidt een probleem waar geen probleem hoeft te zijn. Gun elke vrouw het recht om zelf te kiezen. En als zo'n vrouw zich helemaal wil bedekken dan hebben wij daar geen zaken mee. Behalve in een zwembad waar men hygiënische redenen kan inroepen om deze kledij te verbieden.

Aanvulling:

Een NVA-aanhanger roept (in Humo) het veiligheidsrisico in en stelt dat onder een boerkini een bomgordel kan verborgen worden. Wat doen we dan met onze eigen vrouwen die in een wijde en losse zomerjurk op het strand gaan zitten? Ook een boete geven?

Tot slot, om misverstanden te vermijden voeg ik hieraan toe dat ik uiteraard geen liefhebber ben van de boerkini: ook een vrouw moet vrij kunnen genieten van zee en zon. Doch in het geval dat het om een verplichting gaat, is de moslima een slachtoffer van onderdruk-

king door mannen (imams, vaders, echtgenoten of andere familieleden). Nu: een slachtoffer een boete geven, betekent haar een tweede keer bestraffen. Wat is de rechtvaardigheid in dit dubbel bestraffen? Als er iemand mag beboet worden dan zijn het deze mannen, maar dat doet men niet.

staf de wilde, de haan 16 aug. 2016

De verjaardag

door Bart Madou

Emile Verhaeren (1855 - 1916)

'De wereld is een desolate plaats geworden', dat schreef Rainer Maria Rilke in een brief van november 1916 aan Sidi Nádherná von Borutín (Sidi was de latere verloofde van Karl Kraus). Hij had het over de plotse dood van Emile Verhaeren op 27 november 1916 in Rouen. Rilke was een groot bewonderaar van het werk van Verhaeren en vice versa. Zij leerden elkaar in 1905 kennen in het atelier van Auguste Rodin in Meudon, vlakbij Parijs.

Verhaeren raadde Rilke onder meer de Vlaamse steden aan. Twee jaar later zou Rilke inderdaad Gent, Brugge, Ieper, Oostende en Veurne bezoeken. Intussen had Rilke Verhaeren voor zich ingenomen: tijdens een verblijf op Capri waar hij omringd was (en verwend werd) door een stelletje jonge dames met 'von' en 'zur' in hun familienamen, las hij op de lange winteravonden voor uit zijn eigen werk, maar hij droeg ook gedichten van Verhaeren voor. Rilke was vol van de verzen van Verhaeren en dat zullen al die mooie vrouwen uit zijn entourage geweten hebben. De Zweedse feministe en schrijfster Ellen Key bijvoorbeeld of de beeldschone Mimi Romanelli (*'Belle et admirable, il est bien naturel que je vous aime...'* – Rilke – in het Frans – aan Mimi). Beiden spoorde hij aan om troost te zoeken in de Bijbel en in Verhaeren. *'Lisez la bible, lisez Verhaeren'*.

De pacifist en Europeeër van het eerste uur, Verhaeren die zich aan het begin van de Eerste Wereldoorlog, geschokt door de inval van Duitsland in België, plots heel rabiaat anti-Duits opstelde, spuwde zijn goede vriend en pleitbezorger in het Duitse taalgebied Stefan Zweig uit, niet zo met Rilke.

Tijdens de oorlog bleef hun wederzijdse vriendschap overeind, al ontmoetten ze elkaar niet meer, noch schreven ze elkaar. Wel vroeg Verhaeren in 1915 aan Ellen Key het adres van Rilke (zij schreef Verhaeren dat hij een postkaart, geen brief – *'car une lettre de France ne*

passera pas sans censure – naar *Madame Lou Andreas Salomé* in Göttingen moest sturen).

Vijf jaar na Verhaerens dood wou Rilke een *Erinnerung an Verhaeren* schrijven, maar verder dan een aanzet kwam hij niet. Dan maar fictie. Het werd een *Brief des Arbeiters*, waarin een jonge Parijse arbeider een brief richt aan de dichter V., wiens gedichten hij daags te voren gehoord heeft. Verhaeren wordt niet met name genoemd, maar het is duidelijk over wie het gaat. Aan de ene kant was het voor Rilke een dankbare gelegenheid om zijn waardering voor Verhaeren uit te spreken, aan de andere kant wees hij ook op hun verschillen in zienswijze. In tegenstelling tot Verhaerens geloof in de moderne wereld was de arbeider (Rilke) eerder sceptisch over de toekomst..

Beleefd

door Bart Madou

Deze rubriek zou ditmaal evengoed 'Uitgestapt' kunnen heten, want de voorbije maanden stonden in het teken van twee uitstappen: in juni een dagje Noord-Frankrijk met Villa Cavrois in Croix en de tentoonstelling 'Eugène Leroy en miroir' in het MUBA te Tourcoing en eind augustus twee dagen op bezoek in Leiden.

Villa Cavrois, een in de plooiën gevallen roekeloosheid? Of klinkt dat overdreven? Hoe dan ook wat architect Robert Mallet-Stevens hier verwezenlijkt heeft is van een buitengewone en gedurfde schoonheid. Een zeer goed doordacht concept, en ja de man kreeg *carte blanche*, het kwam niet op een franc min of meer (wat daarom niet altijd een garantie is voor fraaie esthetiek – zie het justitiepaleis te Brussel). Het was er die zaterdag 25 juni op dit vroege uur - de deuren waren

pas open - aangenaam wandelen in de intussen al verkleinde maar nog steeds ruime tuin. Het was er gezellig slenteren van de ene kamer naar de andere: elke plaats hield een verrassing in. Met een badkamer zo groot als de gemiddelde Vlaamse living (of de living van een gemiddelde Vlaming), een afzonderlijke

eetkamer voor de kinderen, een subtiel uitgekiende pergola op het dakterras, indirecte verlichting in de slaapkamer, zijn tijd ver vooruit... en ja, de verwarmingskosten aan het huidige tarief zouden voor eventuele bewoners van vandaag onbetaalbaar zijn. Je eventjes wentelen in de luxe van de haute bourgeoisie van toen, niet denken – al doe je dat toch – aan de levensomstandigheden van de arbeiders in de textiel fabrieken van de familie Cavois.

Villa Cavois: voor liefhebbers van modernistische architectuur of gewoon om even te genieten.

Van 20 tot 21 augustus trokken we voor een tweedaagse naar Leiden. André, Marie-Claire en Robert hebben niets aan het toeval overgelaten, alles was tot in de puntjes verzorgd. Aangename verrassing: het aangekondigde regenweer bleek in een zonnige dag veranderd te zijn, ten minste de eerste dag, want de tweede dag kregen we de volle (v)laag.

Gelukkig was de eerste dag vooral een buitendag: een fikse wandeling door de oude stad met gids Robert en Marie-Claire die de muurgedichten onderweg voorlas en becommentarieerde. Een bezoek aan enkele van de talrijke hofjes, de toegang is vaak verborgen in het straatbeeld, waardoor ze hun geheimen pas prijs geven als je door de smalle ingangspoort gaat. Even een pauze in de Pieterskerk. Aan de patroonheilige Sint-Pieter heeft Leiden zijn stadswapen te danken, namelijk twee sleutels. Naast de vele graftomben en gedenkstenen trekt vooral het Van Hagerbeer-orgel uit 1643 de aandacht.

Na het stappen, de rust, maar niet zonder te genieten van Leiden vanop het water. Een rondvaart op de grachten en de singels laat je de stad vanuit een ander perspectief zien. Nadien tijd voor een verfrissing. Tegen 6 uur 's avonds werden we verwacht in Surakarta, een Indonesisch restaurant, waar een uitgebreide rijststafel geserveerd werd.

Na de maaltijd met de bus terug naar het hotel in Leiderdorp.

Dag twee begon met de ene plensbui na de andere. Daarom trokken we eerst naar het Japanmuseum in het Sieboldhuis. Er was daar de vaste collectie van allerlei prullaria, meegebracht door de Duitse chirurg Philipp Franz von Siebold, die in opdracht van de Nederlandse koning een tijd op het kunstmatig eiland Dejima verbleef. Maar er liep toen ook een fijne tentoonstelling over verpakkingen en ja, noem het maar de Japanse verpakingskunst. Heel verfiend.

De regen was intussen al wat verminderd, we konden zonder paraplu doorstappen naar de Hortus botanicus voor een verfrissende, verzorgde en zeer smakelijke lunch (echt).

Op eigen tempo kon iedereen na de maaltijd in de oudste kruidentuin van Nederland wandelen. Behalve in de serres was het ook aange-naam kuieren in de Japanse en Chinese tuin (met dank aan Von Siebold die ruim 700 exotische plantensoorten overbracht). Terug naar het hotel en met vier auto's naar Oosterhout. De twee-daagse werd daar besloten in restaurant Akropolis - met een Griekse maaltijd, of wat dacht je?

Te Belev

door Bart Madou

Johann Sebastian Bach - Magnificat

Op vrijdag 30 september om 20 u. kan u in de Sint-Martinuskerk van Loppem genieten van een prachtige balletopvoering door dansers van het Zurich Ballet. De choreografie is van Heinz Spörli en de muziek is van Johann Sebastian Bach. Na enkele delen uit Bachs vioolsonates en zijn 3de Brandenburgs concerto, horen wij zijn Magnificat BWV 243. Spörli vond hierbij inspiratie in enkele schilderijen uit het Columba-museum te Keulen met name de 'Madonna met het viooltje' van Stefan Lochner (1450) en 'Hommage aan het vierkant' (1962) van Josef Albers. Hij gaf zijn voorstelling de titel mee: '*Als vandaag morgen was en gisteren vandaag*'

Kaarten in voorverkoop kosten 4 €, aan de deur: 5 €. Achteraf kunt u nog wat napraten met een drankje. Kaarten zijn te bekomen bij de bestuursleden van Het Beleefde Genot en bij Daniël Verdonck: 050 841462

Weimar cultuurstad, een cyclus van 5 lezingen

De stad Weimar presenteert zichzelf graag als Kulturstadt Weimar, en culturele hoofdstad van Europa is Weimar inderdaad geweest in 1999. Heel terecht trouwens, de stad van Goethe en Schiller bruist van kunst & cultuur en heeft bovendien een bewogen geschiedenis gekend.

Vijf zondagen lang focussen wij ons op deze plaats die meer is dan een stad alleen. Op 16 oktober ek. bijt Roland Ranson de spits af met een lezing over de Weimarer Klassik en de Weimarer Republik. In de enge zin verwijst het classicisme van Weimar naar de periode van elf jaar (1794-1805) waarin schrijvers als Goethe, Schiller, Herder en Wieland er het goede weer maakten, vooral de eerste twee vormden een nooit eerder vertoonde 'esthetische alliantie'. De periode van de

Weimarrepubliek was een iets langer lot beschoren, deze eerste Duitse democratie werd in 1919 uitgeroepen in Weimar en duurde tot 1933, het jaar van de machtsovername door Adolf Hitler.

Twee weken later, op 30 oktober, maken we met Bart Madou een muzikale wandeling doorheen de stad. Het wordt een chronologische tocht doorheen plaatsen in Weimar waar componisten als Bach, Hummel, Liszt en Richard Strauss verbleven. Uiteraard mag u daar luister- en beeldfragmenten uit de Weimarse periode van deze kunstenaars verwachten.

13 november. Een reus uit de Europese literatuur, Johann Wolfgang von Goethe, is aan de beurt. Roland Ranson vertelt u in anderhalf uur wat deze schrijver, dichter, natuuronderzoeker en Geheimraad van hertog Carl August gedurende zijn bijna zestigjarig verblijf in deze stad uitvoerde. U zult merken dat Goethe niet alleen Sturm und Drang is, iets waaraan hij later trouwens niet graag herinnerd werd.

Weer twee weken later maken we kennis met het Bauhaus, in feite een school voor architecten en beeldende kunstenaars, in 1916 in Weimar gesticht door de Belgische architect Henry Van de Velde. Luc Verpoest, ingenieur-architect en prominent Van de Veldekenner is onze gids bij de verkenning van deze architecturale en designstroming.

Op 11 december eindigen we ons bezoek aan Weimar opnieuw in gezelschap van Roland Ranson. Hij zal ons weten te boeien met een verhaal over Goethes spitsbroeder, Friedrich Schiller. Hij werd niet zo oud als Goethe, maar zorgde als dichter en vooral toneelschrijver wel voor een stevig oeuvre dat de eeuwen is blijven doorstaan.

Al de lezingen over Weimar hebben plaats op zondagmorgen om 11 u. in het Gemeentehuis van Loppem.

Veerman – Hommage aan Emile Verhaeren

Ons 2de lustrumjaar besluiten we met een hommage aan de Vlaamse maar in het Frans schrijvende dichter Emile Verhaeren, 100 jaar geleden gestorven. We doen dat in gezelschap van vertaler Koen Stassijns en fluitiste Nathalie Bosch. Koen Stassijns die zopas een uitgebreide selectie van Verhaerens gedichten in het Nederlands vertaalde en in een prachtige uitgave gebundeld heeft onder de titel 'Veerman' vertelt over de mens en dichter Verhaeren en zal uiteraard enkele van zijn vertaalde gedichten naar voor brengen. Tussendoor vergast Nathalie Bosch ons op enkele composities uit de periode van Verhaeren. U kan zich verwachten aan stukken van Fauré, Franck, Debussy en andere.

Deze afsluitende activiteit heeft plaats op vrijdag 16 december om 20 uur in de gerestaureerde Brouwerij van Aartrijke, Engelstraat 7 te Aartrijke.

Waarheid & herinnering **Watouweg?**

door Johan Debruyne

Weer ben ik op weg naar Watou. Ik vind het blindelings, het dorp nabij de Franse grens. In rijd alleen. Dit keer vrouw noch vriend(en) in de auto. Zoals tijdens de voorbije zesendertig (!) zomers sleep ik me straks opnieuw voort (ik heb de onuitwisbare indruk dat het altijd warm tot heet is wanneer ik er het Kunstenfestival bezoek) van zolders naar kelders, van een verlaten hoeve naar een vervallen woninkje of een in onbruik geraakte basisschool... Overal geurt het naar vochtige warmte. Tussen onbewoonde en des winters nimmer verwarmde muren nestelt zich gauw een kleffe geur. Nooit eerder aan gedacht: het "Kunstenfestival Watou" heeft zowaar zijn eigen geur. Die hoort bij de festivallocaties, net als het zicht op de Mont Noir (en de gedachte aan Marguérite Yourcenar), de gammele trapjes, de verweerde muren en de nadrukkelijk aanwezige leegte tussen verre bomen en golvend groen. En ergens, net buiten de bewoonde kern: de as van een te jong gestorven dichter.

Op deze prille julidag kijk ik vooral uit naar een weerzien met aparte wezens. We gaan blikken ruilen in een volstrekte stilte. Het zijn de geesteskinderen van de Spanjaard Juan Munoz en van de Gentse kunstenaar Maen Florin. Omdat Florins wezens op deze editie zo nadrukkelijk aanwezig zijn en zich naadloos inpassen in het thema "mededogen" van deze editie heb ik in <H>ART-magazine behoorlijk ongebreideld de lof gezongen. Niet het vele is goed, maar het goede is veel. Er zijn voldoende argumenten om nog eens een persconferentie bij te wonen, hoewel ik dit soort "officiële" aangelegenheden het liefst aan me voorbij laat gaan.

In de parochiezaal luister ik naar de zware, vermoeide en moedeloos klinkende stem van intendant Jan Moeyaert. Hij houdt een microfoon in de hand. Op de tafel voor hem staat een ongebruikte blauwe gieter. Klein formaat. Mooi ding. "Fier als een gieter" of "afgaan als een gieter". Het kan met "Watou" beide kanten uit, alludeert hij op het object voor hem, maar ik vermoed dat hij op dit moment al meer

weet. Een selectiecommissie is vastbesloten het festival in Watou te begraven. De moedeloosheid in zijn doorrookte stem neemt almaar toe. Hij spreekt lijzig. Ook zijn stem hoort bij "Watou". Ze past bij de verslagenheid die zich ook van vele aanwezigen meester heeft gemaakt. Pas wanneer iets dreigt te verdwijnen beseffen we de waarde ervan.

Onderweg spookte nog van alles door mijn hoofd. Is dit mijn laatste rit op automatische piloot naar deze plek? Gaat dit unieke festival van beeldende kunst en poëzie nu werkelijk verdwijnen? Moet ik Moeyaert waarschuwen voor het avontuur dat hem straks in Damme wacht? Ik denk ook aan de jaren dat Jan Hoet voor het beeldende aanbod zorgde en aan de avond dat hij probleemloos met mijn vrouw op de foto ging. Aan een tafel, te groot voor een kamer, een gigantisch in elkaar gestuikt kruis, een paardenmolen die nooit meer zou draaien...

Na de woorden van Moeyaert eet ik een enkel exquisite bordje "Hommelhof" en begin meteen aan mijn zoektocht naar schoonheid en zin in deze uithoek van West-Vlaanderen. Ik sta versteend te midden van een invasie reuzenmieren: "Casa Tomada" van de Columbiaan Rafael Gomezbarros. Bij nader toezien bestaan de mieren uit twee mensenschedels, hun poten zijn takken en om hun lijf zit stof gewrongen van kapot gescheurde kleren. In het Festivalhuis kijk ik verrast hoe Florin haar introverte wezens heeft opgesteld, hoe ze zich samen wapenen tegen de toekomstige blikken van duizenden bezoekers en hoe een kleine meid de handen voor de ogen slaat. Ik aai de bolle kopjes van de Munoz-wezens. Ze wiebelen op hun eigen kleine wereldbol. Ik lees Hertmans en schrik wanneer de Nederlandse kunstenaar Villevoye me in een gangetje confronteert met de jonge, haveloze Adolf Hitler. Ik zie een geschilderde, beklijvende Frankenstein én een imposant schilderij: "(KOCMOC) - we have never been modern"- van Luk Berghe. De kunstenaar is in de buurt. We maken kennis en op zijn aanraden zet ik een koptelefoon op, kijk ondertussen naar een Zeppelin boven moerassig oorlogsgebied, lees een flard tekst en luister naar marsmuziek. Wat haat ik dit soort gezang, maar nu geeft het me bijna een euforisch gevoel. Ik voel me wat schuldig. Is dit dan toch zingen om de angst te overwinnen? Iets zoals fluiten in het donker?

Ik lees de vergankelijkheid in een beschimmelde... broden kop. Giuseppe Licari. Lees teksten op spiegels. Over "ismen" en over hoe anderen wel zullen nadenken. Gedichten van de jarige Patti Smith. En duidelijker dan Eckart Hahn ("One World") kan je het niet maken: de hele wereld staat in brand. Triest en enig mooi tegelijk.

Vloeken in de kerk mag niet, maar Samson Kambalu laat er me voetballen. Van op een miniveld trap ik ballen naar een heilig verklaarde doelman. Hij pareert moeiteloos. Op de ballen kleven uitgescheurde

Bijbelbladen. Buiten, aan de muur van de dorpskerk, hangt een apothekerskruis. "Cross Reference". Een doordenker van Peter de Meyer. Deze "Watou" is straf! Ik krijg er niet genoeg van. Net zoals van de laatste Documenta. Niet omdat de kunst me vrolijk maakt - integendeel -, maar omdat ze zo vaak op een verrassende wijze de rotzooi in de wereld in beeld brengt.

Laten ze Watou straks helemaal inslapen? Op het marktplein laat ik me in het Wethuys verleiden door een bord zoetigheid met koffie. Op het kasticket staat € 13. Dit kan geen toeval zijn. In twee bekertjes naast gettoblaster laat ik een muntstuk vallen. Piketty. Waarom is dit zo anders dan iets voor de voeten van een bedelaar droppen?

Traditiegetrouw lees ik thuis pas de catalogus. Over "De kracht van Mededogen". Poëzietijd. Geen medebezoeker die me afleiden kan. Er zitten parels tussen. Blij ben ik met dat ene woord van wijlen Jan (van der Hoeven): "AmerIKa". Voorts al die "ik"-jes her en der. Het betere werk van kleppers als Hertmans en Verhelst. Maar toch is het weer Wislawa Szymborska die met haar gedicht "Een bijdrage tot de statistiek" alles perfect weet samen te vatten. Daarom dat ik het hierna helemaal overneem. Bijna 90 jaar was Wislawa toen ze in 2012 stierf. Ze had heel veel gezien en met regelmaat een vlijmscherpe poëtische synthese afgeleverd. Er is niets veranderd, schreef ze ooit. Enfin, nauwelijks iets. Alleen de schone schijn is toegenomen, de leugen opgeblazen en "Watou" kwijnt weg in een diepe slaap.

EEN BIJDRAGE TOT DE STATISTIEK

Op elke honderd mensen

zijn er tweeënvijftig
die alles beter weten,

onzeker van elke stap -
bijna de hele rest,

bereid om te helpen,
als het niet te lang duurt
- wel negenenvertig,

de goedheid zelve,
omdat ze niet anders kunnen
- vier, nou, misschien vijf,

in staat tot bewondering zonder afgunst
- achttien,

leven er in voortdurende angst,
voor iemand of iets

- zevenenzeventig

hebben er talent om gelukkig te zijn

- ruim twintig, hoogstens,

zijn als individu ongevaarlijk,
maar slaan los in de massa

- in elk geval meer dan de helft

zijn wreed,

als de omstandigheden hen, dwingen,

- hoeveel kun je beter niet weten,

ook niet bij benadering,

verstandig als het te laat is

- niet veel meer

dan voor het te laat is,

willen er van het leven alleen dingen

- veertig,

hoewel ik me hier liever vergis,

duiken, een en al pijn, in elkaar,

zonder lantaarn in het donker,

- drieëntachtig,

vroeg of laat,

verdienen er medelijden

- negenennegentig,

zijn sterfelijk

- honderd op de honderd.

Een getal dat vooralsnog niet verandert.

(Wisława Szymborska)

wisselvallig

dag van dieperik en zwevende
hoogte: een vriend verloren
en een kameraad erbij –
van geld zullen we niet spreken:
onverwachte winst heft de verliezen op

laf genoemd maak je komaf
met vermeende kompanen:
kan men eren door wie
men wordt uitgespuwd?

nu in de luwte van de avond
vecht je met de bitterheid:
een stormpje woei de bladeren
van de katalpa doch ze blijven
telbaar terwijl de boom
er nog ontelbare draagt

zo verdraag je het leven:
met gering verlies en grote baat
je weigert nog steeds te geloven
dat woede verwordt tot haat

Staf de Wilde

Chapeau!

door Marie-Rose D'haese

Les bienveillantes: een suite van Bach

In 2006 kocht ik het boek *Les bienveillantes* van de Amerikaan Jonathan Little, die het in het Frans schreef.

In die tijd behoorde ik nog tot de hardwerkende Vlamingen en ik neusde er wel eens in, maar ik voelde dat ik nog geen tijd had om er mij echt in te verdiepen.

In het voorjaar van 2016 pakte Guy Cassiers met zijn Toneelhuis de tekst aan om er een theatervoorstelling van te maken. Ik hoorde er Chantal Pattyn over in haar onvolprezen programma *Pompidou* en besloot dat het nu echt tijd werd om het werk te lezen.

Beste lezer van *Toverberg* en lid van *Het Beleefde Genot*, het is geen aangename lectuur. Mij was het onmogelijk om het onafgebroken door te lezen wegens de afschuw en de walg die het bij mij teweegbracht.

Maar laten we wel wezen: ik beschouw het wel degelijk als een belangrijke tekst, deze turf van 978 pagina's. (Nederlandse editie 2008) 903 in de Gallimard-uitgave van 2006.

(Als ik citeer, doe ik dat vanuit de Nederlandse uitgave.)

Ik doe een poging om uit te leggen waarom ik er diep mijn hoed voor afdoe.

Les Bienveillantes is geschreven vanuit het standpunt van de dader, en niet zomaar een dader, maar een hoge SS-officier, die in het zog van het zesde leger meetrekt tijdens de invasie van Rusland, vervolgens de laatste dagen van het belegerde Stalingrad meemaakt, in Auschwitz inspecties uitvoert en uiteindelijk naar Frankrijk ontkomt.

Het is al niet gewoon dat we de geschiedenis lezen door de bril van de verslagen dader, maar dit is er ook nog een die volstrekt geen wroeging heeft en stelt dat hij *gewoon zijn werk heeft gedaan*. (p.12)

Maar wie het leest kan niet anders dan afschuw krijgen van een regime dat dergelijke methodes gebruikt om zijn doel te bereiken en zijn uitvoerders compleet krankzinnig maakt. En de tekening van de voortschrijdende waanzin en degeneratie van het hoofdpersonage is bijzonder geslaagd, inhoudelijk én stilistisch. De verteller is namelijk zo overtuigd van zijn eigen grote gelijk en hij staat zozeer achter de misdaden in naam van deze ideologie gepleegd, dat hij alles onverbloemd vertelt. Zonder terughoudendheid, zonder schaamte. Ontbreekt bij hem het inzicht, bij de lezer moet het toch wel dagen.

Een tweede verhaallijn is de persoonlijke geschiedenis van de verteller en het bevat mij minder dat er gesuggereerd lijkt te worden dat wat hij als kind en adolescent meemaakt in zijn gezin en op seksueel vlak aan de basis zou kunnen liggen van zijn handelen gedurende de oorlog. Of er ten minste als gedeeltelijke verklaring voor dient.

Toch is het dit thema waar de titel naar verwijst en in de allerlaatste zin wordt uitdrukkelijk naar de Eumeniden verwezen.

Sta me toe even uw geheugen op te frissen.

De welwillenden zijn in de Griekse mythologie de Eumeniden, maar aanvankelijk waren zij de Erinyen, de wraakgodinnen die als opdracht hadden de moordenaar van familieleden te bestraffen.

Wanneer zij door de godin Athena in de zaak Orestes buiten spel worden gezet en een taak krijgen in de Hades, verandert hun naam in de Welwillenden.

De enige overgebleven trilogie uit de oudheid, de Oresteia, beschrijft dat proces.

Max Aue, de verteller komt uit een gezin met een tweelingzus, dat door de vader verlaten wordt, waarna de moeder hertrouwt en zich in Frankrijk vestigt. Hij heeft echter altijd de schuld bij de moeder gelegd en zelfs het geleidelijk onthullen van de pijnlijke waarheid stemt hem niet milder tegenover moeder en stiefvader.

Een andere reden waarom ik het boek lof toezwaai is het feit dat het ongemakkelijk makende vragen opwerpt, ons uit onze comfortzone van overwinnaars, van de goeden, verdrijft als God Adam en Eva uit het Aards Paradijs.

"U zou hebben gedaan wat ik deed... iedereen doet wat hem wordt opgedragen... U hebt misschien meer geluk gehad dan ik, maar dat maakt u nog niet tot een beter mens." p. 28.

Over een jonge officier die de transporten vanuit Hongarije moet organiseren zegt hij: *"en deze man was niet de enige, iedereen was zoals hij, ik ook, en als u in zijn schoenen had gestaan, zou u ook net zo geweest zijn als hij."* (p. 774).

Men gaat ervan steigeren, het maakt je kwaad, maar je denkt er wel over na.

Deze bespreking bevat spoilers voor wie voornemens maakt om het te gaan lezen.

Het boek is ingedeeld in 7 hoofdstukken van zeer ongelijke lengte en alle dragen zij de naam van een onderdeel van een suite van Bach: Toccata, Allemande, Courante, Sarabande, Menuet, Air en Gigue.

Als verklaring ben ik niet verder gekomen dan dat de Duitsers al die tijd van hun Bach zijn blijven houden, er naar luisterden of hem speelden nadat ze even verpoosden van hun beulswerk. Of, om met het hoofdpersonage te spreken: *“Wat zou ik graag nog één keer voor mijn dood Bach willen horen.”* (p. 859).

In **Tocatta** richt een verteller zich tot ons als tot zijn *frères humains*: ik voel me al direct geschoffeerd: ik behoor toch zeker niet tot zijn genre?! Een SS-er die bloed aan zijn handen heeft, die de directe medewerker is geweest van Himmler en van Eichmann....

Maar, stelt hij, *“het werkelijke gevaar... dat zijn de gewone mensen, die samen een staat vormen. Het werkelijke gevaar voor de mens dat ben ik, dat bent u. En als u daar niet van overtuigd bent, heeft het ook geen zin om verder te lezen.”* (p. 29).

Qua captatio benevolentiae heb ik al vriendelijker dingen gelezen.

Hij schrijft zijn memoires op vanuit zijn positie van de directeur van een kantfabriek in het Noorden van Frankrijk, die hij na de oorlog is geworden.

Hij is getrouwd en heeft een paar kinderen, die van zijn oorlogsverleden niks afweten.

“Ik ben een mens zoals u. Ja toch, ik zeg het u: ik ben net zoals u.” (p.32).

Uit heel wat passages moet de menselijkheid van Aue blijken: zo bekommert hij zich, op verzoek van een Armeense priester, om een Jood, die door de Oekraïners is aangevallen.

Hij leest tussen de bedrijven door Stendhal, hij neemt ook dienst omdat hij zich in Berlijn doodverveelt. (Hij is dan een late 20-er)

Hij zorgt voor een gekwetst vogeltje, voor een achtergelaten hondje... Werkelijk niets menselijks is hem vreemd...

Allemandes I en II

Aue bevindt zich achter de linies van het in Rusland binnentrekkende 6de leger. Het is zijn taak om *elk element op te sporen dat de veiligheid van de troepen in gevaar kan brengen.*

Al onmiddellijk krijgen we een scène vol horror wanneer we door Aues ogen een stapel terechtgestelden bekijken, meer dan 1000, mannen, vrouwen en kinderen.

De enige vraag die hij de Abwehrofficier stelt is: *hebt u Plato gelezen...*

Hij schetst de waanzin van een en ander aan de hand van compleet doorslaande officieren.

Waar de Duitsers binnentrekken komt al het gore tevoorschijn: aangemoedigd door de invallers wreken de Oekraïners zich op hun Joodse medeburgers.

In een flashback komen we meer te weten over zijn seksuele geaardheid.

Als hij zich daarmee in nesten heeft gewerkt, wordt hij gerekruteerd voor de staatsveiligheid.

Zijn homoseksuele geaardheid brengt hem later tot merkwaardige inzichten: *"Mannen zijn speeltjes voor de onverzadigbare vrouwelijke lust, vrouwen lachen stillletjes met de leegte die zich heeft genesteld in de krachtige mannelijke lichamen. Dat is de reden waarom vrouwen zelden iemand doden: zij lijden veel meer, maar ze zullen altijd het laatste woord hebben.* (p. 169).

Op basis van Plato's symposion, dat hij ergens in veroverd gebied aantreft, gaat hij met een compagnon een discussie aan over het nut en de superioriteit van de herenliefde: zij komt goed van pas in oorlogssituaties: *minnaars zullen nl. elkaar nooit in de steek laten.*

Het is ook een kwestie van *intellectuele distantie*: *"Alleen mannen beschikken over echte scheppingskracht: de vrouw is leven schenkend, zij voedt op en voedt, maar ze scheidt niets nieuws".* (p. 201).

In Rusland worden de Joden systematisch verzameld, ze moeten hun eigen graven delven en worden vervolgens door de Oekraïners gefusilleerd.

Later zal men hier experimenteren met een vergassingscamion, zonder groot succes, maar we weten waar het wel een succes is geworden.

Aue wordt met de eerste uitprobeersels ervan geconfronteerd. Beschreven wordt hoe amateuristisch en wreed het er daarbij aan toegaat.

Let wel: deze methode werd bedacht en ontwikkeld om de **beulen** te sparen, nadat men heeft vastgesteld welk vernietigend effect het rechtstreekse moorden heeft op de daders.

Aue maakt een onderscheid tussen het doen van z'n plicht en handelen uit onvervalst antisemitisme.

Niet dat het voor de slachtoffers enig verschil maakt.

De mannen kwijten zich van hun taak uit *plichtsbefef, toewijding*: *ze vonden hun genoegen in hun discipline en deugdzaamheid.*

Dan komt het bevel, van de Führer zelf, dat de acties tegen de Joden zich op de totale bevolking moeten richten.

De ontredde over het bevel is zo groot dat een aantal leidinggevenden overplaatsing aanvraagt.

Niet zo Aue: hij vindt dat er ook *fatsoenlijke mensen op post moeten blijven, anders blijven alleen de slagers over.*

Deze actie wordt Grosse Aktion genoemd en startte op 29 september 1942.

Het bijeenbrengen gebeurt eigenlijk altijd volgens dezelfde procedure: Joden moeten zich met pak en zak naar een bepaalde plek begeven om vandaar getransporteerd te worden.

Er wacht hen echter een ander lot.

Als officier moet hij getuige zijn en zelfs dader. Dit wordt heel gedetailleerd beschreven, niet voor gevoelige zielen.

"Het was afschuwelijk en ik voelde een vlijmende walging." (p. 133).

Aue heeft geen moeite met deze volkerenmoord, maar als er een orthodox kerkje uit de 11de eeuw wordt opgeblazen.(p. 125)

Hij wordt bij de gedachte aan deze zinloze mensenverspilling bevangen door *een enorme, mateloze woede...* Maar blijft er wel heel actief aan deelnemen.

Daarna begint hij te huilen ...

Zijn handelen staat haaks op zijn overtuiging: het vermoorden van de Joden heeft in wezen *geen enkel economisch of politiek nut... Het dient geen enkel doel... Het is pure verkwisting.* Deze opvatting komt terug op p. 223 waar de vernietiging van het Joodse volk *een noodzakelijke vergissing wordt genoemd. Een vergissing, omdat het geen rationele manier van handelen is, noodzakelijk omdat dit volk een bedreiging vormt*

Waarom gebeurt het dan? *"Het is een offer dat ons voorgoed bindt. Er mag voor het Duitse leger geen weg terug zijn: de Endsieg of de dood."* (p. 146) en op p. 227 : *"Wij moeten het offer van Abraham voltrekken."*

Door hoge piefen die op bezoek komen na de job, Himmler bv., wordt de mannen een beeld opgehangen van de toekomst van het grote Duitse Rijk, dat even hallucinant als irreëel is, maar waar die mannen ongetwijfeld hebben in geloofd.

Wat ook altijd bevreedend is en bitter om lezen, is hoe zeer hoog en goed opgeleiden meedraaien in deze machine: hij geeft het voorbeeld van een psychiater, die Frans, Engels, Grieks en Latijn spreekt, maar al in '34 zijn praktijk als psychiater opgeeft uit idealisme en uit nationaalsocialistische overtuiging. (p. 138).

Kenmerkend ook is de episode met het ondervragen van een kleine dorpsgemeenschap, waar men partizanen vermoedt.

Als een zwangere vrouw het op de zenuwen krijgt en wordt neergeschoten is er een verpleger in de buurt, die via een keizersnede het

kind "redt". Als de baby vervolgens door de commandant razend doodgesmeten wordt tegen een kachel, gaat de verpleger zodanig door het lint dat hij z'n commandant doodschiet.

In tegenstelling tot de verteller behoudt deze man zijn menselijkheid en gezond verstand. Hij is niet gecorrumpeerd door de praatjes van de heersende ideologie. Voor mij is dát een mens.

Aue merkt ook op hoe de rijkdommen van de Oekraïne naar Duitsland verspoord worden: *"Was dat rechtvaardig? Ja, zolang we er de kracht en de macht voor hadden, want er is geen absolute instantie voor rechtvaardigheid."* (p. 165).

Men kan zeker niet zeggen dat hij de zaken verfraait: niemand wordt gespaard: vrouwen worden evengoed opgehangen als mannen.

De eigen manschappen verkommeren in hun eigen vuil en luizen.

Ze lijden erge kou door gebrek aan aangepaste kledij, een en ander verloopt nl. niet volgens plan, en dan moet het ergste, Stalingrad, nog komen.

Het boek zit ook vol van wat je als cynische details zou kunnen beschouwen, maar die het ongetwijfeld niet zijn.

Zo wordt de executie van opnieuw duizenden joden in een ander stadje, in de kerstperiode van 1942, twee dagen uitgesteld *"Om de feestelijkheden niet te verstoren."* (p. 179).

Aue verrechtvaardigt de acties waaraan hij deelneemt dan wel mentaal, hij wordt wel ziek en kotst regelmatig zijn ziel uit zijn lijf.

Ons lichaam heeft wat meer moeite met liegen dan onze geest.

Aan het eind van de winter, februari 1943 wordt hij met ziekteverlof gestuurd naar de Krim.

Uit een lange passage met jeugdherinneringen (p. 203) wordt een tipje van de sluier opgelicht waarom hij naar een pensioonaat werd gestuurd, waar hij veel te lijden had onder ongewenste intimiteiten.

Hij werd nl. betrappt met een "jeugdliefje". Maar pas in Sarabande wordt onthuld dat het eigenlijk gaat over een incestueuze relatie met zijn tweelingzus.

Over het effect van de incestueuze relatie met zijn zus, hoe allesverschroeiend en kapotmakend die is, lezen we pas op p. 755.

Op het einde van zijn verlof krijgt hij een aanbod van een SS Oberführer die hem in zijn staf wil opnemen.

De uiteenzetting over de opvattingen van deze man betreffende het nazisme en de vergelijking met het fascisme. (p. 209) is een goede

illustratie van het gezwam waarmee jonge mensen erin geluid werden.

Aue zal vooral onderzoek moeten doen naar etnische minderheden, wanneer het Duitse leger in het voorjaar de Kaukasus zal binnenvallen.

Zo begint zijn samenwerking met de linguïst Voss, wat ellenlange passages oplevert over de verschillende volkeren en talen van die streek.

Voss is als universitair onderzoeker tijdelijk gedetacheerd naar de Abwehr en gedraagt zich heel losjes, vrij, onafhankelijk.

Hij zal in onopgehelderde omstandigheden omkomen op het eind van dit tweede deel.

Interessante passage over het superieure onderwijssysteem van de sovjets (p. 220).

Er ontwikkelt zich tussen deze leeftijdsgenoten, *"het soort vertrouwelijke vriendschap waarvoor de oorlog en extreme omstandigheden zo'n vruchtbare voedingsbodem vormen"*. (ib.)

Een bijna magisch-realistisch verhaal onderbreekt de verhaallijn vanaf p. 279.

De kwestie van de Bergjoden verdeelt het commando grondig.

De enen zeggen dat het Joden zijn en dus moeten worden vernietigd.

De anderen menen dat het alleen in naam Joden zijn en in het kader van de Ostpolitiek te vriend moeten worden gehouden.

Het kan dienen als voorbeeld van hoe *rationeel* men over de kwestie nadacht: *"Het moet een beslissing zijn die billijk is, wetenschappelijk verantwoord."* (p. 298).

Er wordt zelfs een specialiste speciaal uit Duitsland overgevlogen...

Aue verdedigt het sparen en wordt daarom door zijn rechtstreekse chef gehaat, zeker als deze mening het haalt. *"Ik had geen enkel vooropgezet idee, ik wenste alleen een zeker intellectueel fatsoen in acht te nemen."* (p. 321).

Het wordt de rechtstreekse aanleiding voor zijn overplaatsing naar Stalingrad.

"Ik had de waarheid gezocht, waar het niet om de waarheid ging, maar om politiek gewin." (p. 332).

Maar hoewel hij herhaalde malen met zijn kop tegen deze muur loopt, brengt het zijn geloof in het nationaalsocialisme nooit aan het wankelen. Zelfs niet na de oorlog.

Meer nog, het behoud van de nationaalsocialistische gedachte beschouwt hij als de eigenlijke overwinning: *"De geest van het nationaalsocialisme heeft zich overal genesteld: zelfs als wij de oorlog zouden verliezen, blijft die geest bestaan."* (p. 545).

Stuitend.

Voor Voss omkomt in een bizar incident, heeft Aue nog een gesprek met hem, o.a. over het begrip ras. *"Want voor mij is dat een wetenschappelijk niet te definiëren begrip.* (p. 301).

Deze man neemt geen blad voor de mond: hij heeft het over **"uw Reichsführer SS en over halvegaren in Duitsland die katten met afgesneden staarten bestuderen en aan wie, omdat ze het gouden insigne van de partij dragen, een universitaire leerstoel wordt aangeboden."** (p. 303).

"In de Sovjet-Unie daarentegen blijft het linguïstische werk van Marr en zijn collega's, ondanks alle politieke druk, uitstekend van kwaliteit en objectief..."

"En als u over leven en dood van mensen moet beslissen aan de hand van het soort criteria dat zij hanteren, dan kunt u net zo goed in het wilde weg op de menigte gaan schieten, want het resultaat is hetzelfde." (ib.).

Tegenover een dergelijke uiteenzetting komt Aue niet verder dan: *"Als je geloofde in een bepaald idee van Duitsland en van het Duitse Volk, de rest daar vanzelf uit voortvloeide... Het was waarschijnlijk ook een kwestie van geloof."* (p. 304-5).

Maar hij mist hem wel in de discussie over de Bergjude: *"De anderen, zowel bij de Wehrmacht als bij de SS waren te weinig geïnteresseerd in de waarheid en in wetenschappelijke striktheid: het was voor hen enkel een kwestie van politiek."* (p. 322).

De volgende pagina's illustreren de ogenschijnlijk wetenschappelijk - objectieve manier waarmee men de kwestie benadert: het is een spannend gedeelte na afloop waarvan de lezer zich opgelucht voelt.

Beste lezer, we zijn voor een derde opgeschoten in dit fenomenale boek. Als ik zo gedetailleerd door blijf grasduinen, komt het hier niet goed, denk ik met de hoofdredacteur.

Ik probeer wat bondiger te zijn...

Courante (pp. 339-425)

De lange reis met treinen naar Stalingrad, daarna via een luchtbrug naar de verwoeste stad.

Een van de opdrachten daar is het bestuderen van de effecten van ondervoeding. De hiermee belaste officier beschouwt de Kessel (het omsingelde gebied) als een reusachtig lab, *"voor de onderzoeker een waar paradijs..."* (p. 381).

Hoe cynisch kan een regime zijn.

Ongelooflijk hoe de mannen in dergelijke omstandigheden hun geloof in de Führer en de Endsieg behouden.

Aues taak zal erin bestaan informatie te verzamelen, verslag uit te brengen over het moreel van de troepen.

Als hij een stervende gewonde om zijn moeder hoort roepen, gulpt een stroom herinneringen naar buiten aan de walg die hij voor zijn eigen moeder voelt.

Door de abominabele voeding, maar ook door wat hij meemaakt, krijgt zijn gezondheid een ernstige knauw; dit uit zich bv. in ernstige vormen van diarree met hallucinante beschrijvingen.

Hallucinant is overigens een adjectief dat bij heel veel passages van dit boek past.

Na een bezoek aan een gewonde SS-er, overvalt hem opnieuw een stroom van jeugdherinneringen. Deze keer komen we meer te weten over zijn relatie tot zijn tweelingzus Una, wier naam hier voor het eerst wordt genoemd.

Vanaf p. 404 wordt het verhaal steeds ongeloofwaardiger: misschien komen we terecht in het delirium van een stervende.

Hij voelt een lichte tik tegen het hoofd, springt in een wak de Wolga in en ziet al zwemmend de vreemdste dingen.

Komt aan land, wordt meegenomen naar een dokter in een zeppelin.

Van daaruit meent hij zijn zuster Una te zien in een bootje. Hij ontsnapt met een parachute en komt terecht op de steppe en in een koergan, waar hij een dwerg aantreft die beweert dat hij de bruidegom is waar zijn zus naar op weg is. Hij en zijn broer.

Zijn zus nadert met gelijkmatige tred.

Sarabande (pp. 429-529)

Hoe Aue dankzij de tussenkomsten van zijn vriend Thomas terug in Berlijn raakte nadat hij door het hoofd werd geschoten.

Hij herstelt voorspoedig, maar zal er op het einde van dit hoofdstuk achterkomen dat hij enkel nog voor bureauwerk in aanmerking komt.

Voor verdere convalescentie wordt hij naar een rusthuis voor de SS in Pommeren gebracht.

Later zullen we lezen hoe ook zijn zus Una in dat landsdeel verblijft met haar invalide echtgenoot.

We krijgen eens een precieze tijdsaanduiding: februari 1943.

De nederlaag bij Stalingrad is volledig en Paulus en 21 andere generaals zijn in handen van de Sovjets, hoewel ze volgens officiële berichtgeving gesneuveld zijn.

In de ziekenzalen worden de officiële communiqués voorafgegaan door de cantate: Ein fester Burg ist unser Gott.

In sommige kringen ontstaat er nu toch twijfel over de afloop van de oorlog.

Door plaatsgebrek moet hij het rustoord verlaten, met nog drie maanden verlof, en hij neemt zijn intrek in een Berlijns hotel, met uitzicht op de zoo.

Hij kan zich dat permitteren omdat hij in 1 klap 21 maanden achterstallige soldij heeft gekregen.

Maar hij voelt zich *verbrokkelen vanbinnen en overheerst door een diepe inwendige angst*.

Hij probeert een betrekking te krijgen in het bezette Frankrijk, maar omdat hij daarin niet zeer succesrijk is, reist hij uiteindelijk zelf af, eerst naar Parijs, vervolgens naar Antibes waar zijn moeder woont.

Eerst echter zal hij zijn zus en schoonbroer nog ontmoeten. Getrouwd in 1938 op haar 25ste: hij woonde de bruiloft niet bij.

Ze zagen elkaar voor het laatst in 1934, vlak na hun 21ste verjaardag. Haar mening over "die" Hitler: "*Het lijkt me een neurotische figuur, die last heeft van onopgeloste complexen, frustraties en gevaarlijke rancunes.*" (p. 482) dit is woord voor woord van toepassing op Aue zelf.

De ontmoeting verloopt stroef.

Ze bevraagt hem over zijn ervaring in Rusland en of hij mensen heeft gedood.

Hij zegt dat het gevoel zelf te doden en te moeten toekijken hoe er gedood wordt niet verschilt.

"Toekijken maakt ook even verantwoordelijk als zelf doen." (p. 478).

Als ze hem troostend over zijn wang aait: *"Ik dacht dat ik zou stikken van geluk. Als een kind wilde ik wegkruipen in haar armen."* (ib.).

Ze zegt hem dat hij *een gevangene van het verleden* is gebleven.

Zij omschrijft wat er tussen hen is gebeurd als spelletjes en spoort hem aan volwassen te worden: *"Nooit, zei ik nadrukkelijk, nooit."* (p. 482).

Dit gevangen zitten in het verleden zal verderop in het boek nog duidelijker worden als hij beschrijft hoe hij zich voelt tegenover zijn moeder. *"Voor mij was het alsof de alleroudste tijden begonnen te spreken, met een ontzagwekkende stem die me klein maakte."* (p. 512).

Hij reist dan naar zijn ouderlijk huis in Antibes. Het is 9 jaar geleden dat hij zijn moeder heeft gezien.

Zij ontvangt hem zeer afstandelijk. Naast zijn stiefvader zijn er ook tweelingjongetjes in het huis; , kinderen van "een vriendin". Ze probeert hem zijn denkbeelden rondom de ouders uit zijn hoofd te praten: niet zij heeft het gezin verlaten, maar de vader. Ze heeft hem na 7 jaar dood laten verklaren om de erfenis van de kinderen veilig te stellen: *"waar had hij gedacht dat zijn studietoelage vandaan was gekomen?"*

"Ik merkte hoe zwaar ik gebukt ging onder de last van het verleden, van de werkelijk opgelopen of denkbeeldige kwetsuren, de onherstelbare fouten, de onherroepelijke voortgang van de tijd." (p. 521). Vervolgens vergelijkt hij zijn persoonlijke situatie met de situatie van Duitsland. Ook de Duitsers zwoegden om zich los te werken uit een smartelijk verleden. Daarom hadden ze hun toevlucht gezocht tot de aller radicaalste oplossing: moord. *Maar stel dat dit helemaal geen oplossing was en integendeel nog grotere afgronden opende?*

Na het in grimmige stilzwijgen verlopen middageten maakt hij een wandeling.

Thuisgekomen vindt hij het huis verlaten, gaat op bed liggen en valt in slaap.

Hij wordt wakker, ziet de tweeling, die er als een haas van doorgaan, merkt dat hij naakt is, kan zich niet herinneren zich te hebben uitgetkleed, vindt z'n kleren niet. Hij trekt dan maar zijn uniform aan.

Het is ochtend.

Dit is onmogelijk: er is een stuk van de dag gewoon verdwenen.

In de salon vindt hij het lijk van zijn stiefvader, in haar slaapkamer dat van zijn moeder.

De man is afgeslacht met de bijl, de vrouw is gewurgd.

Hij verlaat het huis en reist terug naar Parijs en vandaar naar Berlijn.

Hij licht telegrafisch zijn zus in.

Zij informeert met radeloze stem naar de tweeling.

Hieruit leid ik af dat het haar kinderen zijn.

Maar wie is de vader?

Kan het Aue zelf zijn?

Ik denk ook dat hijzelf de moorden heeft gepleegd, maar zich daar totaal niets van herinnert.

Dit vermoeden wordt later verwoord door twee rechercheurs belast met het onderzoek naar de moorden. Maar nooit door de verteller zelf.

Hij dient een verzoek in om weer naar het front te worden gestuurd: dit zegt alles over zijn geestelijke toestand.

Hij krijgt te horen dat zijn verwonding hem enkel geschikt maakt voor bureauwerk.

Menuet (in rondo's) (pp. 533-854)

Het menuet opent met Aues aanstelling aan de Arbeitseinsatz, direct onder Himmler.

Hij informeert zich over de stand van zaken van het Jodenvraagstuk.

Hij schrikt van de cijfers: tot 31 december 1942 zijn er 1.873.549 joden gestorven. Zonder die in Rusland en Servië.

Sinds de nazi's aan de macht waren, verminderde de joodse bevolking in Europa met 4 miljoen.

Wat het wir haben's nicht gewusstgedoe betreft: *"Het is opvallend hoe goed de mensen op de hoogte zijn van alle zogenaamde geheimen, het euthanasieprogramma, de vernietiging van de joden, de kampen in Polen, het gas, alles. De eerste de beste trambestuurder in Berlijn of Düsseldorf weet dat daar (in die kampen) mensen verbrand worden."* (p. 544).

Het wordt bemoedigend gevonden dat de mensen de partij en de staat ondanks alles blijven steunen, ze hebben nog steeds vertrouwen in de Führer en geloven in de Endsieg.

Door weer aan de slag te kunnen is Aue volledig apathisch geworden, en daar voelt hij zich goed bij: *"Mijn werk was voor mij het enige."* (p. 546).

In dit deel valt de kille ambtelijke taal op waarmee men over de Joden en hun uitroeiing spreekt.

"In Holland is het doel al bijna bereikt, in België voor 50%, terwijl we in Hongarije, Roemenië en Bulgarije nog dicht bij de nul zitten."

En nadat Eichmann en Aue enige uren de zaak in deze onpersoonlijke taal hebben besproken, brengen ze 's avonds bij Eichmann thuis een gezellige muzikale avond door... samen met mevrouw Eichmann, die hem liefkozend Dolfi noemt.

Eichmann is volgens Aue zeker *"geen vijand van de mensheid"* (p. 564), ook niet *"de belichaming van de banaliteit van het kwaad."*

"Hij was een zeer getalenteerde ambtenaar, die zijn functies bijzonder efficiënt vervulde."

"Ik heb nooit gemerkt dat hij de joden echt haatte; hij had simpelweg zijn carrière op hen gebouwd, ze waren niet allen zijn specialisme, maar ook zijn eigen onderneming geworden" (p. 565).

Hij reist af naar Polen.

En met name naar Auschwitz, dat als enorm groot wordt omschreven.

Hij maakt er een selectieprocedure mee onder leiding van een arts, ziet hoeveel geweld er in het kamp is en hoe er onder dergelijke arbeidsomstandigheden eigenlijk niet naar behoren geproduceerd kan worden.

Hij ziet de gaskamers en de verbrandingsovens.

En dat alles zonder daar eigenlijk iets bij te voelen.

Hij observeert en rapporteert.

Als hij al ergens over verontwaardigd is, dan over de corruptie, waardoor heel wat eigendommen die het Reich toekomen in particuliere zakken verdwijnen.

Toch stelt hij vast dat de meeste mannen die in zulke kampen werken, ofwel gestoord, of minstens impotent worden.

De kampen zijn broeinesten voor geestesziekten en sadistische afwijkingen: "*Als deze mannen na de oorlog terugkeren naar het burgerleven, krijgen we een flink probleem.*" (p. 617).

Zelf heeft hij ook last van merkwaardige dromen en van zijn misserijkheid.

Hij weidt uit over hoe men na de oorlog op deze feiten terugkeek en het had over onmenselijkheid.

"*Maar dat bestaat niet,*" zegt hij, "*er is alleen het menselijke.*" (p. 584).

Hij verwijst naar de massale uitroeiingsactiviteiten van de Belgen in Congo, naar hun politiek van systematische verminking, naar het Amerikaanse beleid tegenover de oorspronkelijke bewoners.

"*Het enige verschil is,*" zegt hij, "*dat de Amerikanen geslaagd zijn, waar wij hebben gefaald.*" (p. 585).

Opnieuw lange verrechtvaardiging van het beleid en een hoop geleuter over de verankering van de soevereiniteit in het volk en dat de Führer deze soevereiniteit tot uitdrukking brengt. (p. 586).

En daarom is een Duitser een goede Duitser wanneer hij gehoorzaamt aan de wetten en dus aan de Führer.

En voelen zij zich na de oorlog onschuldig. (p. 588).

Terug in Berlijn schrijft hij zijn rapport voor Himmler, die het prijst en hem meteen belast met een nieuwe opdracht: hij zal een werkgroep coördineren die zich bezig moet houden met de voedselvoorziening in de kampen.

Hij voelt zich bijzonder vereerd.

De bedoeling is na te gaan hoe het voedsel tot bij de juiste mensen geraakt, nl. diegenen die werken, om hen zo ver mogelijk uit te persen zodat ze een bijdrage leveren aan het noodlijdende Duitsland en hen vervolgens te *vernichten durch Arbeit*. (p. 640)

Er wordt dooernstig gediscussieerd over hoe men mensen op de rand van de hongerdood kan houden en hen toch nog kan laten werken.

In de categorieën van kampbewoners die van voedsel voorzien moesten worden, komen geen bejaarden, vrouwen of kinderen voor...: *"Er is geen reden om onze vijanden beter te behandelen dan onze eigen soldaten."* Verwijzend naar Stalingrad (p. 647).

Afreis naar Posen voor de toespraak van Himmler op 6 oktober, een samenvatting van die van de 4de waarvan de volledige tekst te vinden is in het protocol van Neurenberg.

Hierin wordt open en bloot het programma van de Jodenvernietiging toegelicht, opdat naderhand niemand zou kunnen zeggen *wir haben 's nicht gewust*.

Op de pagina's 661-66 lezen we een lange beschouwing van hoe zou het geweest zijn als de Duitsers de oorlog hadden gewonnen.

Het doel van het nazisme wordt hier onomwonden genoemd: *de vernietiging van de Sovjet-Unie*. (p. 661).

Niet alleen de Joden waren het doelwit van de vernietiging, op het moment van de nederlaag, *"waren we ook al klaar met de vernietiging van alle onherstelbaar geestelijk en lichamelijk gehandicapten in Duitsland, van de meeste zigeuners en van miljoenen Russen en Polen."*

Er waren nog ambitieuzere projecten: tot 51 miljoen Russen waren ten dode opgeschreven en ook in Polen zou duchtig gereduceerd worden. (p. 663).

Het ging om een vastberaden, doordachte aanvaarding van het *geweld als middel om een reeks maatschappelijke problemen op te lossen*.

Zoals de bolsjewieken het op een horizontale manier deden met de klassen, zo pakten de nazi's het verticaal aan volgens de rassen.

Beide methoden zijn deterministisch en beide aanvaarden geweld als middel.

Er moest een *Endlösung der Sozialfrage* komen: *er zijn nog steeds te veel criminelen, asociale, landlopers, zigeuners, alcoholisten, hoeren, homoseksuelen. En vergeet de tuberculoselijders niet... En de hartpatiënten*.

Van Totalkrieg gesproken.

Terug in Berlijn wordt hij bevorderd tot Obersturmbannführer

Berlijn ligt nu voortdurend onder de bombardementen.

Omdat er dringend meer arbeidskrachten nodig zijn, wordt Hongarije "benaderd".

Eigenlijk heeft het regime een groot deel van het arbeiderspotentieel uitgeschakeld en de ontwikkeling is tot stilstand gekomen.

Bovendien zijn er de intriges in de hoogste regionen: *"Ik was ervan uitgegaan dat de grote beslissingen werden genomen op basis van ideologische zuiverheid en rationele overwegingen ... Nu zag ik in dat allerlei andere factoren een rol speelden: conflicten... Persoonlijke ambities.... Privebelangen."* (p. 752).

Dit was zijn motto geweest: *"The truth is great, and shall prevail, When none cares whether it prevail or not."* (p. 752) en hij was er altijd van uitgegaan dat *"het nationaalsocialisme niets anders kon zijn dan een gemeenschappelijk en oprecht zoeken naar die waarheid."* (p. 753).

Maar wat een pech: hij had taken gekregen *"die tegen zijn natuurlijke neigingen en behoeften indruisten."* (ib.)

Hij voelt zichzelf ook veranderd : *"Ik wist niet wat de tijd vermag, de tijd en de vermoedheid."* (p. 754).

Op deze pagina's, vanaf 771 wordt de stijl heel hectisch, ik noteerde zinnen van een volle bladzijde, vrijwel zonder interpunctie: alsof de gedachten onstuitbaar doorrazen in het dolgedraaide hoofd van de verteller.

Deze geeft aan moe te worden en niet meer de energie te hebben om de rest van 1944 even gedetailleerd te vertellen.

Toch gaat het nog 187 pagina's door.

Nog zeer gedetailleerd worden de omstandigheden beschreven waarin de Hongaarse Joden naar hun dood vervoerd werden: er wordt niets aan de verbeelding overgelaten.

Aue krijgt weer braakneigingen: *"Zin om mijn onmacht, mijn droefheid en mijn nutteloze leven uit te kotsen."* (p. 780).

Dat wordt er niet beter op als hij weer naar Auschwitz reist, enkele dagen voor de landing in Normandië.

Daar kan hij alleen maar toekijken in welk tempo en in welke omstandigheden zijn arbeidspotentieel vernietigd wordt: *"Ik voelde me steeds neerslachtiger worden."* (p. 785).

Hij reist in de 2de helft van juli terug naar Berlijn, dat ondertussen goeddeels in puin ligt.

Hij wordt er erg ziek en delireert, wat zich weer in de stijl weerspiegelt door ellenlange zinnen.

In zijn delirium vertelt hij aan een vrouw die verliefd op hem is waar de Duitsers werkelijk mee bezig zijn: *"Wij vermoorden mensen, ik ben een moordenaar en jij bent een medeplichtige van moordenaars... En we gaan de oorlog verliezen."* (p. 807).

Hij wordt terug naar Auschwitz gestuurd ter inspectie bij de ontruiming van het kamp, nu de Russen naderen.

Er zijn daar nog 67.000 gevangenen: hij kan niet voorkomen dat zij in barre omstandigheden, zonder verscaffing van extra kledij en met slechts een kleine proviand en in hun uitgeputte toestand 60 km zullen moeten lopen.

Geen enkele gevangene mag in handen van de bolsjewieken vallen. Wie niet kan lopen moet worden afgemaakt.

Vanaf een bepaald punt worden de overlevenden bij -10° in open wagons afgevoerd, zonder proviand, water of toiletemmer: "*Ontsteld staarde ik naar de spookachtige skeletten.*" (p. 845).

Totaal verlamd door de immense zinloosheid van zijn opdracht begeeft hij zich op weg naar Berlijn.

Ernstige misselijkheid.

De stemming in Berlijn is bepaald defaitistisch: Aue laat zich neerbui-gend uit over een radiotoespraak van Hitler.

Geraakt in een bombardement, krijgt hij een maand ziekteverlof en hij laat zich naar het huis van zijn zus rijden in Pommeren.

Air (pp. 857-902)

Een zeer bevreemdend hoofdstuk: hij verblijft in het verlaten huis, waar een huishoudster dagelijks voor hem kookt.

Hij voert hele gesprekken met zijn afwezige zus en schoonbroer.

Daarin blijft hij de gevoerde politiek verdedigen: iedereen die niet rendeert moet geliquideerd worden.

Hij leest er kladbrieven van Una aan hem, die hij nooit heeft gekre-gen.

Een daarvan hangt een ontluisterend beeld op van de vader: een woesteling, een man die nergens in geloofde en geen grenzen kende. Hij liet verkrachte vrouwen aan bomen kruisigen, gooide eigenhandig levende kinderen in brandende hooischuren.... (p. 870).

Vanaf de pp 880 neemt de waanzin, het verlies van elke werkelijkheidszin toe.

Hij probeert zich voor te stellen dat hij de hals van zijn moeder heeft dichtgeknepen, maar het lukt hem niet.

Maar: hij herinnert zich het geval van een jong meisje dat ze hadden opgehangen in Rusland: "*Wie daartoe in staat is, is tot alles in staat.*" (p. 900).

Gigue (pp. 905-962)

Hij wordt gevonden door Thomas en meegenomen en samen met de chauffeur vluchten ze voor de Russen.

Deze vlucht wordt opnieuw zeer beeldrijk beschreven, maar uiteindelijk komen ze toch in Berlijn.

Hallucinant is hier de episode met de kinderen, die rücksichtslos mensen vermoorden op een wrede manier. Het gaat om een groep van een 70-tal kinderen die al maanden rondzwerfen achter de Russische linies: deze kinderen zijn op korte tijd elk besef van moraal kwijtgeraakt.

Al op de vlucht degenereert hij totaal tot een ordinaire moordenaar. Eerste moord op een achtergebleven man, die op een orgel Bach zit te spelen.

In Berlijn wordt hij benoemd tot verbindingsofficier van het OKW. Goebbels verspreidt het bericht dat de Führer in zijn grote wijsheid voorbereidingen treft om het Duitse volk in geval van een nederlaag een makkelijke dood te bezorgen, d.m.v. ... gas. (p. 935).

De tweede moord pleegt hij in de toiletten op een de secretaris van de Roemeense delegatie, waarmee hij al eens seks had gehad, maar die hem nu tegenstaat.

Zinloze, brutale moord. Wreed.

Hij krijgt een decoratie en de Führer zal die zelf opspelden. Ze begeven zich naar de bunker.

De beschrijving ervan is zo mogelijk nog hallucinanter dan in de film *Der Untergang*.

In een reflex bijt hij Hitler in de neus, wordt tegen de grond gewerkt en gearresteerd, ontsnapt, vermoordt een van de politiemannen die hem moeten bewaken.

Op zijn vlucht weer de twee rechercheurs, belast met het onderzoek naar de moord op zijn moeder. De manier waarop zij telkens opnieuw opduiken en hem lastig vallen als horzels, deed mij denken aan Jansen en Jansens in *Kuifje*, bepaald slapstickkerig. Het zorgde wel voor een vrolijke noot, maar wat mij betreft totaal ongepast binnen het thema.

Zij geven nu hun versie van de gebeurtenissen in Antibes, deze komt grosso modo overeen met de voorstelling die de lezer zich ondertussen zelf heeft gemaakt.

Beschrijving van het lot van de dieren in de verwoeste zoo.

Hij vermoordt Thomas, die hem nochtans redt uit de klauwen van de Kripo, om zich diens valse papieren toe te eigenen.

"Ik bleef alleen achter met het nijlpaard in doodsnood, met een paar struisvogels en de twee lijken, alleen met de tijd en de treurnis, de pijn van de herinnering, de wreedheid van mijn bestaan en van de dood die nog moest komen. De Welwillenden waren mij weer op het spoor". (Laatste pagina.)

Littell ontving voor zijn roman de Prix Goncourt en Grand Prix du Roman de l'Académie Française. En dat vind ik volkomen terecht.

In Frankrijk alleen werden ruim een miljoen exemplaren verkocht, ik heb geen idee van het aantal in het Nederlandse taalgebied. Het lokte heftige polemieken uit, wat aantoonde dat gevoelige snaren werden geraakt. En zoals met wel meer boeken zullen ook hier heel wat lezers om uiteenlopende redenen afhaken. Zonder enige twijfel een boek met veel stof tot nadenken. Chapeau dus!

Een selectieve zelfbiografie van Z tot A

door Bart Madou

Elk trimester een stukje eigen biografie. In elke aflevering staat er één (ding)woord centraal, een woord dat mij ooit dierbaar was. Maar ook telkens de naam van drie kunstenaars: een auteur, een componist en een beeldend kunstenaar. Verder bespreek ik nog een locatie die mij in het verleden dierbaar was. Allemaal volgens de letters van het alfabet, maar dan van Z tot A, ditmaal de I.

I

Italienische Reise

Weinig boeken hebben zo'n onverwacht effect op mij gehad als Goethes *Italienische Reise* of beter Goethes Italiaanse reis, want voor het Duitse origineel heb ik toen duidelijk gepast. Nu ja, ook al omdat het boek mij als het ware in de schoot geworpen werd, want wat doe je als je een boekenbon cadeau krijgt? Juist, je haast je, spoedt je, vliegt stante pede naar een boekenwinkel en ja daar lagen ze, vers van de pers: de biografie van Federico Garcia Lorca door Christian De Paepe en Bart Vonck en de Italiaanse reis door Johann Wolfgang Goethe. Ik weet niet of hij toen al 'von' was. Heb ik het eerste boek in het begin maar sporadisch geraadpleegd, dan ben ik vol goede moed aan mijn grand tour begonnen. Hartstochtelijk van genoten, toegegeven een bijkomend element was dat de meeste stations die Goethe aandeed mij ook bekend waren, zodat het als het ware een weerzien was, maar nu twee eeuwen eerder. Le Grand Tour, als jongeling heb ik er wel van gedroomd, het mocht zelfs een beetje een 'sentimental journey' zijn, als het maar Italië zou zijn. Herboren wilde ik worden in de Renaissance, mij infiltreren bij de Gonzaga's, mij als 'cortegiano' gedragen in de buurt van Baldassar Castiglione of een eeuw later met Monteverdi door Mantua slenteren. Met Goethe kreeg ik het dus weer even te pakken, dan wordt lezen echt een waar genot, om duimen en

vingers af te likken (excuseer mij het cliché, maar zo voelt het wel aan). Alleen in Rome dreigt Goethe zich wat te verslikken als hij zo nodig zijn (?) Charlotte von Stein wil (of moet?) sussen omwille van zijn lange wegblijven. Maar ja, Cupido, dit *'frivool eigenzinnig knaapje'* vroeg hem *'onderdak voor een paar uurtjes'* maar *'deelde dan dagenlang (letterlijk) de lakens uit'*. Wie dan die lakens met Goethe deelde weten we niet, geen woord hierover in de Italiaanische Reise, wel voert Goethe ene Faustina op in zijn *'Römische Elegien'* om wie het allemaal zou gedraaid hebben. Was Goethe trouwens niet naar Italië vertrokken om even bevrijd te zijn uit de intussen knellende vriendschap met Charlotte? Schoonheid stond evenwel centraal (Faustina zal ook wel onder deze categorie gevallen zijn): *'Op deze reis hoop ik, wil ik mijn gemoed met betrekking tot de schone kunsten geruststellen, haar heilig beeld als een stempel pal in mijn ziel drukken en als een stil genot bewaren'*. Net hierom had ik ooit de Grand Tour gemaakt willen hebben.

Kwamen ook in aanmerking: I Ching, Ich bin der Welt abhanden gekommen

Irigaray

Mis! Zo spreek je die naam niet uit, je spreekt het letterlijk uit zoals het geschreven staat: ay als ai, tenminste dat hebben ze mij decennia geleden wijs gemaakt. Maar niemand doet het dus, en blijft de *'ay'* uitspreken als *'ais'* in Resnais. Waarom is dat zo? Omdat Irigaray een Baskische naam is, ook al is Luce in Henegouwen geboren en Basken nu eenmaal *'ay'* als *'ai'* (zouden) uitspreken. Allemaal van horen zeggen hoor. Maar wat was er zo intrigerend aan Luce Irigaray? Bijna schreef ik zo irritant omwille van de alliteratie, maar dat zou wel een erg ongelukkige verdraaiing van de werkelijkheid zijn, al kan ik mij best voorstellen dat ze voor sommige van haar zusters wel irritante kantjes moet gehad hebben of hebben, want Luce Irigaray moet nu een besje van 86 jaar zijn. Maar als ze dus in de 50 was, trok haar geschrijf even mijn aandacht omwille van dat ene woordje: le muqueux, het slijmerige. Ik die nogal afkerig sta van al wat slijm en slak en glibberig is. Maar juist daarom, het intrigeerde mij. Wat bezielt iemand, een vrouw bovendien, om zo slijmerig uit de hoek te komen? Wie was zij? Dat zou ik vlug te weten komen: een eigenzinnige feministe, eentje uit het rijtje van Julia Kristeva en Hélène Cixous, nog twee van mijn favorieten. Ik kocht Irigarays boekje: *'Ce sexe qui n'en est pas un'*, het lezen dat was echter wat anders. Een beetje zoals proberen Lacan te lezen, ik kreeg er kop noch staart aan, ik

bedoel: al na de tweede zin wist ik niet meer wat de kop en wat de staart was van die zin. Die verduivelde fallocentrische Lacan was trouwens niet bepaald haar beste vriend, ook al heeft hij haar sterk beïnvloed, in tegengestelde zin dan. Niettemin, haar mening is omwonden straf. Mannen rationeler en vrouwen emotioneler? Larie, zeg Irigaray, allemaal maatschappelijk bepaald, gepredestineerd door de verdrukkende omgeving. En de seksualiteit? Veel te veel gemasculiniseerd (niet volledig maar toch veel de schuld van Sigmund uit Wenen). Bovendien de vrouw is multiseksueel (arme mannen...), het slijmerige is één van haar domeinen. '*Or, la femme a des sexes un peu partout. Elle jouit d'un peu partout.*' Zeg dat Luce Irigaray het gezegd heeft, daar kunnen wij als man wel een punt aan zuigen.

Kwamen ook in aanmerking: Ionesco

Isaac

Weinig I's onder de componisten. Charles Ives dan maar? Nee want niet direct iemand uit mijn verzameling, maar gelukkig is er nog de oude maar erg hedendaags klinkende Heinrich Isaac.

Geboren ergens in Vlaanderen rond 1450, 67 jaar later gestorven in Florence. Hedendaags klinkend? Zeer zeker. Doe de proef (heb ik ooit gedaan): laat bepaalde delen uit één van zijn vierstemmige motetten horen en vraag je luisterbereide toehoorder uit welke tijd hij of zij denkt dat deze muziek is? Je mag reacties verwachten in de trant van: Bartok? Webern? Zeker wat deze laatste betreft mag het niet verwonderlijk heten, Anton Webern promoveerde namelijk op een proefschrift over Heinrich Isaacs '*Choralis Constantinus*', een polyfone uitwerking van het volledige misproprium volgens de katholieke liturgie. Isaac heeft er een groot deel van zijn leven aan gewijd, uiteindelijk is het zijn leerling Ludwig Senfl geweest die het monumentale werk in drie delen heeft laten drukken. Uit wat hierboven staat zal men wel begrijpen dat Isaac het niet bepaald bij kermisdeuntjes hield, al is de melodie van zijn '*Innsbruck, ich muss dich lassen*' van een sobere en ontroerende schoonheid. Met een religieuze tekst ('*O Welt, ich muss dich lassen*') werd het zowaar een hit in lutheraanse kringen. Dat is ook Bach niet ontgaan die de melodie verwerkte in zowel zijn Matteüs-passie als in zijn Johannes-passie. Voor zijn koraal '*O Welt, sieh hier dein Leben*' gebruikte Bach eveneens het lied van Isaac. Zo deed ook Johannes Brahms in twee van zijn elf koraalvoorspelen (op. posth. 122) uit 1896.

Kwamen ook in aanmerking: Ives, Ibert, d'Indy.

Ingres

Met de I's van de schilders is het een beetje zoals met de I's van de componisten. Met dank aan Jean Auguste Dominique Ingres dan, de schilder die Napoleon in al zijn glorie portretteerde, maar vooral beroemd werd met de *Baigneuse Valpinçon* en *La grande Odalisque*. Het eerste doek ontlokte de gebroeders de Goncourt zelfs de gevleugelde woorden: '*Rembrandt lui-même envierait la couleur ambrée de ce torse pâle*' ('Zelfs Rembrandt zou jaloers zijn geweest op het amber van dit bleke torso'). De Odalisk lijkt dan weer een kopie te zijn van Jacques-Louis Davids portret van Madame Récamier, met dit verschil dat a) Madame Récamier er zedig gekleed bij ligt b) de ietwat vertekende houding van de Odalisk op een extra ruggenwervel zou wijzen en c) de zelfverzekerde, ietwat kille blik van de Odalisk afsteekt met de wat onzekere moet-ik-hier-nog-lang-poseren-blik van de kuisse Récamier. Zeg nu zelf...

J.L. David, Madame Récamier (1800)

J.A. Ingres, la grande Odalisque (1814)

Maar Ingres was ook een heel verfijnd tekenaar, iemand die meer dan wie ook beseftte dat tekenen de absolute basis was van het schilderen. Ook kon hij heel spits uit de hoek komen in gesprekken met zijn medemens. Wat bijvoorbeeld te denken van *'Tâchons de plaire pour mieux imposer le vrai. Ce n'est pas avec du vinaigre qu'on prend les mouches, c'est avec du miel et du sucre.'*

Kwamen ook in aanmerking: geen I-schilders

Innsbruck

Er is het bekende afscheidslied uit 1495 van Heinrich Isaac 'Innsbruck, ich muss dich lassen'. In 1966 was dat met de fiets. Met drie kameraden kwamen wij daar na enkele lange tochten aan, ritten die ons van Salzburg (waar we met de slaaptrein uit Brussel aangekomen waren) via Zell am See over de Grossglockner (met de fiets, jawel!) naar Brixen/Bressanone en dan naar Innsbruck leidden, en ja het was ook lijden, maar als 16-jarige heb je daar nog geen boodschap aan. Van de stad hebben we niet veel meer dan het Goldenes Dachl en de binnenkant van de Jeugdherberg gezien, reden genoeg om er later eens als jonge vader en (bijna) gezette burger nog eens weer te keren. En om eerlijk te zijn, ook van die reis herinner ik mij niet zoveel meer: de natte rijweg langs de Inn, de camping, de parkings, een Turks restaurant, allemaal vreselijk prozaïsche dingen dus. Nu ja dat Turks restaurant zal mij wel blijven heugen. Met vier kinderen, van kleuter tot plechtige communicant in de dop, zaten we die avond even gezellig rond een met kaarsen verlichte tafel. Buiten pletsende regen. Hoe het dan gebeurd is, heb ik nooit geweten, maar de ober moet gestruikeld zijn waardoor een tafel met brandende kaarsen omviel. In een mum van tijd stond het linnen tafelkleed in lichtelaaie en wij in iets meer mum buiten in de regen. Gelukkig was het brandje snel geblust en konden wij half nat weer aanschuiven voor de mezes en de dolmas. De afstand naar de parking was misschien 200 m, net ver genoeg om van het stadium half nat naar het stadium doornat te migreren.

Kwamen ook in aanmerking: Ieper, Isigny, Ierland

Volgende aflevering: H

Het favoriete boek van Karel Declercq

Karel Declercq tussen woud en citadel

Simeon ten Holt (1923-2012) is een van Nederlands meest geliefde componisten van dit moment.

Met zijn avondvullende composities voor twee of vier piano's, zoals CANTO OSTINATO en INCANTATIE IV heeft hij een groot publiek aan zich weten te binden (CANTO OSTINATO duurt méér dan vier uur zonder onderbreking).

Vanaf 2000 componeerde Ten Holt niet meer, maar hield hij zich bezig met het schrijven van zijn memoires.

Dat deed hij aan de hand van zijn dagboeken, die hij meer dan veertig jaar heeft bijgehouden.

HET WOUD EN DE CITADEL loopt van zijn jeugd en opleiding bij de componist Jacob van Domselaer in het Bergen van de jaren twintig, via zijn jaren in Parijs en Amsterdam, naar de tijd waarin hij – terug in Bergen – worstelt om zijn eigen stijl te vinden. Als hem dat in de jaren zeventig lukt begint hij aan de reeks interactieve pianostukken waarmee hij zijn naam definitief vestigt.

In een ingehouden stijl en vaak op hilarische wijze beschrijft hij in HET WOUD EN DE CITADEL leermeesters en gebeurtenissen, muzikale ontdekkingen en doorbraken.

Omdat leven en werk voor Ten Holt één zijn, gaat hij bovendien uitvoerig in op zijn vrienden, geliefden en kennissen uit de Bergense kunstenaarswereld.

SIMEON TEN HOLT, Het woud en de citadel, Memoires van een componist - onder redactie van Arjen Mulder, uitgeverij Balans, Amsterdam, 2009, 384 blz.

DE LEESGROEP
Openbare Bibliotheek
Zedelgem

**Wat leest de leesgroep Zedelgem
in het komende seizoen ?**

door Marie-Claire Devos

**Vrijdag 07 oktober / Maandag 10
oktober 2016**

Al te luide eenzaamheid (Bohumil Hrabal)

De Tsjechische auteur schreef met een ontroerend relaas over een papierpletter. Een verhaal waarin mislukking charmeert, falen doet glimlachen, en strompelen doet filosoferen. (414 p.)

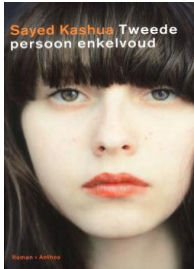
**Vrijdag 18 november / Maandag 21 november
2016**
De Leesclub (Renate Dorrestein)

Zeven montere vriendinnen Tillie, Jo, Willemien, Annabel, Martha, Leonie en Barbara vormen een hechte leesclub, hoewel Barbara er sinds haar faux pas een beetje uit ligt. Het is een slapstickachtige vertelling. (159 p.)

Vrijdag 6 januari / Maandag 9 januari 2017
Schitterende Ruïnes (Jess Walter)

1962. Op de rotsen van het ingeslapen vissersplaatsje staat Pasquale, een jonge Italiaan en eigenaar van het enige hotel in dagdromen verzonken. Over het glinsterende water ziet hij aan de horizon een boot met op het dek een prachtige, in wit geklede dame. Het is het verhaal van een onmogelijke, maar onverwoestbare liefde. (410 p.)

Vrijdag 17 februari / Maandag 20 februari 2017

Tweede persoon enkelvoud (Sayed Kashua)

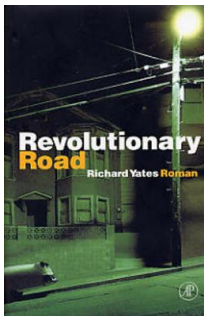
De naamloze gedreven Arabische strafrechtadvocaat, woonachtig in Oost-Jeruzalem, treft op een dag in een antiquarisch exemplaar van De Kreutzer-sonate van Tolstoj een briefje aan in het handschrift van zijn vrouw. Een verhaal over de Israelische-Palestijnse kwestie, maar tevens over vrouwen en hoe kunst de verkeerde kant kan opgaan. Cynisch,

vol humor én spannend tot op het laatst. (303 p.)

Vrijdag 24 maart / Maandag 27 maart 2017
Alsof het voorbij is (Julian Barnes)

Tony Webster, een gepensioneerde blik terug op zijn leven. Over de verraderlijkheid van zelfbeelden, overtuigingen en herinneringen. Deze roman is niet alleen het onderwerp van jeugdig en niet-jeugdig gefilosofeer, maar van een "morele tragedie" die met thrillerachtige spanning pas op de laatste bladzij in al haar huiveringwekkende naaktheid de lezer overvalt. (158 p.)

Vrijdag 5 mei / Maandag 8 mei 2017
Revolutionary Road (Richard Yates)

Frank Wheeler heeft een saaie baan, hij sleept zich iedere dag naar kantoor. Vroeger had hij ooit een droom. April Wheeler, zijn vrouw, zorgt thuis voor de kinderen. Ooit heeft ze illusies gekoesterd over een acteercarrière. Ze raken echter heel erg verstrikt in het web van perfectie, van wat verwacht wordt van families in de jaren '50 op Revolutionary Road. (323 p.)

OPROEP AAN DE KUNSTENAARS

pARTcours 2017 , kunstroute in Zedelgem, heeft in de lente van 2017 plaats in Aartrijke

Kunstenaars, lid van Het Beleefde Genot, kunnen samen met Het Beleefde Genot deelnemen.

*Wie geïnteresseerd is kan zich melden bij Rika Van Dycke:
[rika.van.dycke@pandora.be].*

Vanaf begin oktober 2016 wordt u dan automatisch op de hoogte gehouden.

Naast drie werken kan je ook een themawerk indienen. Als thema is gekozen voor:

„ Smalltalk „

BELANGRIJKE MEDEDELING - OPROEP

Beste lid van Het Beleefde Genot,

dit jaar bestaat de literaire & culturele kring Het Beleefde Genot vzw 10 jaar!

Ik neem aan dat de meesten van jullie er nog eens tien jaar willen bijdoen.

Het huidige bestuur – de gemiddelde leeftijd van de bestuursleden bedraagt 67,5 jaar – heeft echter besloten zich op termijn terug te trekken. We doen dat dus niet van vandaag op morgen, maar jullie kunnen vanaf 2019 een geleidelijke afname van de activiteiten verwachten. In 2019 zijn wij van plan de vzw te ontbinden. Dat betekent onder meer dat er geen lidgeld meer zal gevraagd worden, maar ook dat er van dan af geen reductietarieven meer zullen gelden. Ons tijdschrift Toverberg zou blijven bestaan met de mogelijkheid zich te abonneren.

Niet alleen het aantal activiteiten zal verminderen, ook zullen ze pas 3 à 6 maanden vooraf (in plaats van nu 1 jaar) aangekondigd worden. Ook uitstappen zullen eerder op het moment zelf georganiseerd worden, afhankelijk van wat er op dat ogenblik actueel is, bv. een mooie tentoonstelling. Wij kiezen dus voor een uitdoofscenario in de loop van de volgende jaren.

MAAR....! Het Beleefde Genot kan ook gewoon verder blijven bestaan. Daarvoor is het echter nodig dat een nieuw bestuur het beleid en de organisatie overneemt. Wij zoeken dus prille vijftigers of jonger die de literatuur en de cultuur in het algemeen warm hart toedragen en die zich groepen voelen een bloeiende vereniging verder te laten bloeien. Uiteraard zullen die nieuwe bestuursleden aanvankelijk begeleid worden en ook in de toekomst kunnen blijven rekenen op vooral de raad (en minder de daad) van de huidige bestuursleden.

Voelt U zich geroepen om toe te treden tot het bestuur? Graag verwelkomen wij u!

Geef een seintje aan één van onze bestuursleden of stuur een mailtje naar hetbeleefdegenot@scarlet.be en wij nemen contact met u op voor een gesprek.

Het huidige bestuur. V.l.n.r. Marie-Claire Devos, Bart Madou, André Callier, Robert Crombez, Els Durnez, Rika Van Dycke, Rika Desloovere, Roland Ranson, Carine Vankeirsbilck. ⁶⁹

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING